

GÂND ROMÂNESC

No. 5-6

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL III.

MAI-IUNIE

1935

GÂND ROMÂNESC

CRITICA DECORATIVĂ

O ipoteză plausibilă afirmă că decorația este cea mai veche in-deletnicire artistică a omului. Apropiată de joc, mai mult decât alte forme ale artei, decorația a trebuit să apară într'un moment când în sufletul omenesc nu lucrau decât cele mai simple și elementare motive. Mai înainte de a ridica temple și palate, vechiul om al preistoriei sgâria pereții grotelor în care locuia, își împodobește armele și aplica ornamente fixe și mobile propriului său corp. Viața istorică a artei s'a îmbogățit neconținut cu motive culese din domeniile cele mai variate ale existenței sociale. Etnologii sunt astăzi de acord a recunoaște că arta religioasă sau eroică reprezintă produsul unei evoluții mai înaintate a civilizației. Motivele extra-estetice au pătruns neconținut în artă și conținutul ei s'a îmbogățit treptat. Artă fără conținut, simplă emanație a unui instinct plastic elementar, este forma ei cea mai timpurie. Astfel, deși curente apărute în decursul ultimului secol au propus norma unei arte purificate de orice conținut și redusă la unica ei valență estetică, idealul acestui purism artistic trebuie mai de grabă căutat la începutul societăților omenești. Decorația primitivilor realizează acest ideal cu o plinătate care nu lasă nimic de dorit. Disociat de celelalte interese spirituale ale omului și, în această situație, sustrase dezvoltării lui generale, unele din formele decorative manifestă o trăinicie uimitoare. Astăzi încă, țăraniii unor popoare civilizate desemnează pe vasele, mobilierul sau uneltele lor motive decorative care datează din neolitic. Alături de inovații dintre cele mai capricioase, propagate mai cu seamă prin industriile artistice moderne, se continuă astfel un curent decorativ arhaic, a cărui lungă persistență pare a fi sfidat cataclismele istoriei. Neprețuite sunt manifestările acestui arhaism decorativ! Ele sunt documentele venerabilei stăruințe pe același pământ a unui grup omenesc, dovezile relativei lui omogenității în timp și adevăratele lui titluri de noblețe.

Oricât am admira însă permanența unor forme decorative și vechimea talentului care le susține, nu putem aproba afirmația de sine

a acestui dar în toate împrejurările. Sunt regiuni ale artei în care singura înzestrare decorativă nu mai poate fi suficientă. Cine vrea să scrie romane sau să picteze mari pânze de compoziție, folosindu-se numai de valorile decorativului, trebuie la un moment dat să se isbească de puținătatea mijloacelor sale. Alteori efectul este de-a dreptul grotesc. Când ceri unei cărți idei, o viziune originală despre lucruri, sentimente puternice și umane și nu găsești decât cuvinte frumos puse unele lângă altele, așa cum se alternează culorile pe vasul de lut ieșit din mâinile unui naiv meșter popular, impresia recoltată este dintre cele mai penibile. Ea se agravează atunci când un text, dela care nu aștepti nici decum senzații artistice, ci cunoștințe mai limpezi și mai adânc elaborate, nu-ți oferă în schimb decât inutile arabescuri sonore.

Este curios că trebuie să facem constatări atât de simple. Chi-pul în care se scriu astăzi atâtea cărți sau articole de revistă, face însă necesară amintirea principiilor celor mai elementare. Neconținut am fost isbit de felul cu totul nesubstanțial al acestor producții literare, de înspăimântătoarea lor lipsă de idei, de mediocritatea sau confuzia unor gânduri care se disimulează sub o frazeologie împodobită. Vechiul artist decorativ al primelor societăți omenești mi-a apărut adeseori în locul criticului sau gânditorului pe care-l puteam aștepta dela timpul nostru. Este drept a spune că acest exces arhaic m'a întâmpinat mai rare ori, atunci când am parcurs studiile unor autori formați în disciplina uneia dintre specialitățile științifice. Deprinderea observației exacte și a formulării precise, împrumută stilului o demnitate, la care ar putea râvni mulți dintre literatorii noștri. Dimpotrivă, în materie de studii literare, umflătura stilistică tinde să câștige un larg teren, favorizată de superstiția vulgară că despre artă și frumos este nimerit să te exprimi folosind toate podoabele artei și ale frumuseții. Este aci o confuzie între obiect și meditația teoretică asupra lui, care dovedește cât de inapoiate sunt puterile discriminării în inteligența autorilor despre care ne ocupăm. Răul tinde într'acestea să câștige teren și dacă o nouă îndrumare nu se va produce, se poate formula temerea că în curând nu vom mai putea citi nicio pagină de bun simț despre problemele artei și ale literaturii. Este necesar deci a stabili noțiunea „criticei decorative”, împreună cu toate judecățile de valoare pe care ea le impune, mai înainte de a lăsa să se răspândească părerea că acest fel de critică este singura ei modalitate. Ne vom folosi în acest scop de recente articole ale d-lui Vladimir Streinu, publicate în revista Fundațiilor Regale (II. 4, 5), articole care mi-au atras atenția prin locul pe care unul din ele binevoește să-l acorde, modestei mele activități. Am răs-

puns acestui articol în revista „Vremea”, din 18 Mai a. c., fără să pot istovi acolo toate obiecțiile pe care contribuțiile d-lui Streinu mi le sugerau. Mă văd deci nevoit să revin, cu atât mai mult, cu cât de data aceasta discuția poate lua un caracter mai principal.

Critica decorativă se caracterizează mai întâiu prin refuzul de a se „supune la obiect”. Intocmai ca orice lucrare teoretică, lucrarea critică trebuie să discute o materie cu intenția de a obține noțiuni limpezi cu privire la ea și nu cu aceea de a pune în lumină imaginația și mijloacele stilistice ale scriitorului. Critica decorativă se abate însă dela acest principiu atât de firesc și impresia care rezultă, face parte din categoria tuturor așteptărilor neimplinite, a gândurilor ratate, a sforțărilor cari nimeresc în gol. Când aștepti dela un text precizuni și idei și nu obții decât imagina unui om fudul, care rostește cuvinte mari și rotunjește fraze sunătoare, impresia care se constituie nu poate fi decât comică. Deschizi cartea cu speranța că vei întâlni un gând mai clar decât acela apărut minții tale, un nou raport între lucruri, rectificarea unui loc comun și nu întâmpini decât un ins care paradează, având aerul că îți strigă: „Priviți-mă ce fermecător sunt, cât de bogată este imaginația mea, ce figuri poetice noi apar sub condei! Ah, cât sunt de interesant!” Trebuie să spunem că felul de a scrie al d-lui Streinu nu este liber de această vanitate cu totul feminină.

Presupuneți că autorul nostru are să refere despre o încercare relativă la un poet dificil, să spunem Ion Barbu. Vanitatea referentului nu numai că îl împiedică de a-și uita împodobita sa ființă, pentru a nu judeca decât pe poet și pe criticul său; ea îl îndeamnă să afișeze din capul locului o atitudine de superioritate care îl face să sugereze cititorului că orice întreprindere critică este imposibilă în ce privește poezia, taina delicată a acesteia scăpând operațiilor analizei. În definitiv, este și aceasta o părere și nu una dintre cele mai noi. Iraționalismul poeziei a devenit un loc comun, de când părintele ieseuit Bouhours a arătat, în secolul al XVII-lea, că farmecul cu care ne vorbesc operele poezilor se rezolvă într'un misterios „nu știu ce”, un *je ne sais quoi*. Problema poate fi discutată, dar numai în termenii proprii desbaterilor teoretice, căci este vorba aci de una din cele mai interesante probleme cu privire la funcțiunile și posibilitățile spiritului. Pentru aceasta ar fi fost însă necesară o examinare atentă a lucrurilor, mai împovărătoare decât sumara lor rezolvare printr'o imagine poetică. Și nu este vorba numai de o imagine rapidă și oarecum întâmplătoare, menită să sprijine intuitiv o idee bine gândită. Este vorba de o întinsă alegorie, de un inextricabil galimatias poetic care acopere și sufocă mizerabila idee în-

chircită, care zace la fund. „O experiență personală, scrie dl. Streinu, a cărei întărâtare singur o cunosc, m'a făcut să desnădăduesc de a putea vreodată privi poezia în marii ochi limpezi de căprioară a înălțimilor. Când o presimțeam, totdeauna neimblânzită, înarmându-mă cu cele mai complicate prevederi, căutam să-i astup fugile cu ocoluri, ale căror lungimi de cerc le reduceam riguros până ce vântul, fie că fu ghera prin tufărișul inextricabil, fie că, în centrul calculat al trudnicelor încercări, constatam că lăsase lăcomiei omenеști — cum, nu știu — culcușul cald, cu mirosul tare al trupului dispărut. Poezia este o sălbătăciune care nu doarme. Vânătorii consumați ajung însă la dulci perversiuni fără nocivitate, la salvatoare substituiri de scop, ascultând cu plăcere, în recompensa finței irealizabile, cornul pădurilor, sarabanda de hăetueți și ecouri ale acestui hallali, întârziind cu privirea pe tufișul vibrător în care veșnic se disimulează vânatul“. Ce-ați înțeles din toate acestea, iubii cetitori? Palida constatare generală că misterul poetic este in-sesibil mi se pare prea puțin și nu merită atâta desfășurare de forțe. Intemeerea lui teoretică sau verificarea lui în cazul special al încercării mele despre Ion Barbu lipsesc cu desăvârșire. Nici cu definiția alegorică, potrivit căreia poezia este o „sălbătăciune care nu doarme“, nu putem fi mulțumiți. Sigur este că ați constatat că dl. Streinu nu este stăpân peste înțelesul cuvintelor pe care le întrebuițează cu atâta exces. Astfel, când compară agitația care se stârnește cu ocazia unei vânători cu o *sarabandă*, autorul crede desigur că acest vechi dans spaniol se desfășura într'un ritm precipitat. Simpla cercetare a micului Larousse l-ar fi putut informa că: „*sarabanda se scria în trei timpi, într'o mișcare mai înceată decât a menuetului*“. Am spus însă că una din caracteristicile critice decorative este refuzul supunerii la obiect. Adevărul lucrurilor nu-l interesează pe dl. Streinu, ci numai propria sa figurație, deopotrivă cu a cântărețului care apăsându-și mâna pe inimă, indică sediul pasiunilor și centrul furtunos al vieții sale.

Metoda figurativă este cea mai rea din câte poate întrebuița literatura teoretică. Sunt deosebiri esențiale între intuițiile imaginației și mersul discursiv al gândirii. Ariile lor nu se pot acoperi în întregime. Din această pricină, scriitorul care vrea să exprime idei de oarecare complexitate prin imagini, trebuie să le diformeze pe acestea din urmă în asemenea măsură, încât efectul nu devine mai puțin comic. Ascultați-l deci pe dl. Streinu, în al doilea din articolele citate, încercând să lămurească felul în care „conceptul modern de poezie“ s'a transmis dela Edgar Allan Poe, prin Baudelaire și Mallarmé, până la Valéry. „*Firul scump al acestei alte tradiții, din*

măinile preoțești și uscate de delirium tremens, ale lui Edgar Al.an Poe, este răsucit mai departe de Baudelaire, care, descoperindu-i într'un moment arhimedic impletitura de „vis exact“, îl desface și aruncă torențial ca o beteală mai întâiu pe brațele lui Mal'armé, iar apoi pe acelea ale lui Paul Valéry și peste toată poezia franceză contemporană". Această lungă perioadă nu spune nimic. Imposibil de aflat din ea cum s'a transmis „conceptul modern al poeziei“ dela Edgar Poe la Valéry și cum s'a transformat străbătând etapele intermediare. Ideea rămâne într'un vag absolut. Judecată după conținutul ei, perioada d-lui Streinu nu este deci decât o simplă flecăreală. Dar este cel puțin bine construită sau măcar posibilă imaginea care susține această năluca ideologică? Examinată cât de sumar, ea apare ca o absurditate, alcătuită din abuz de termeni, cunoștințe nemistuite și reprezentări imposibile. Căci ce poate fi acest *fir* care scapă din mâinile lui Poe, este răsucit de Baudelaire și aruncat apoi torențial ca o beteală pe brațele lui Mallarmé? Un singur fir din care se poate desface o beteală întreagă și încă una care cade torențial este o imagine demnă să figureze în acel Sottisier universal, necesar a fi întocmit, pentru a demoraliza pe toți veleitarii literari ai vremii noastre.

Ne întrebăm cu groază dacă n'au revenit vremurile „beției de cuvinte“, pe care în 1873 Maiorescu o caracteriza într'o cercetare de mare oportunitate.

Revenim la părerea exprimată atât de ușuratic, despre imposibilitatea oricărei cercetări teoretice asupra poeziei. Mulțumit peste măsură de alegoria sa kinegetică, dl. Streinu o reia la sfârșitul articolului în care își propusese să analizeze lucrarea pe care am consacrat-o lui Ion Barbu. „*Precum am căutat să arăt la început, scrie d-sa, destinul criticii literare pare a fi ca din evoluțiile prin pădurea misterelor poeziei să se aleagă cu o cunoaștere metodică a tuturor esențelor de lemn, niciodată însă cu nuditatea palpitantă, în mâini, a vânatului. Poate că aceasta este însăși condiția „poeziei“, de a scăpa ca un iepure printre picicarele vânătorului“.* Puțin lucru a înțeles dl. Streinu din „condiția poeziei“! Părerea sa este aceea a tuturor impresionistilor cari scriau în jurul lui 1900. Vreme de moleșeală, de leneșă degustare a bunurilor adunate în mare abundență! Inteligența se putea demite, în timp ce simțurile sătule se delectau de spectacolul unei lumi disolvate în fluidități necaptate. Noua vigoare a omului dorește acum realități mai consistente și se află, descinzând sub suprafața mobilă a lucrurilor, în adâncimea structurii lor raționale. Altă dată puteam visa mulțumiți de noi; astăzi vrem să cunoaștem, impunându-ne osteneli și rigori incomode. Cum și le-ar fi putut asuma și cum le-ar fi putut aprecia la alții, scriitorul care în

locul instrumentelor de precizie ale gândirii, mănuește custura cu care naivul meșter decorator își crestează uneltele? Și cum ar fi putut face altfel scriitorul care din firea complexă a poeziei n'a înțeles decât că este „ca un iepure care scapă printre picioarele vânătorului”?

TUDOR VIANU

PENTRU LINIȘTE . . .

Târiș, sub cerul scund,
Tot mai afund,
Caut răspuns
Pururea ascuns . . .

Va fi descătușare grea,
Ori numai întoarcere — moartea mea?
Ultima răscruce
Unde mă va duce?

Dacă în fiecă clipă mor,
Câte puțin și ușor,
Unde mă adun
Din nou și mai bun?

Cine conduce pământul nomad?
Cine culege stelele cari cad?
Toate minunile din câmp, de-afar',
Unde ajung, după ce dispar? . . .

Pentru liniște și pentru chin,
Pentru viețile cari pleacă și vin,
Pentru zvonul din suflet și din porumbiști,
Trebuie, Doamne, să exiști!

GHERGHINESCU VANIA

TOAMNĂ

Toamnă tristă ca un regret,
Infiorată de-al morții mister,
Din nou ai scris pe frunze'n făget
Cu arabescuri de aur și fier;

Amurguri cu frunți violete
Adaogă farmec trist și nou
Morții sărbătorești discrete,
Cerului solemnități de cavou.

In crânguri de fontă și aramă,
In plânsul frunzișului ruginit,
In renunțarea ce-l destramă,
Cheie cântecului am găsit.

DUALITATE

In mine, palat vrăjit,
Muzeu cu obsesii vechi,
Rele și bune ursitoare au topit
Mai multe destine perechi.

Pe rând, om din pământ
Și sburător printre astre,
Când am început să cânt
Plânseseră'n căderi și dezastre.

Cântecul părea un cântec strein:
Sonorități și catifele line,

Nici urmă de cenușe și venin;
Am început să mă caut pe mine.

Intr'o zi m'am certat cu Pan;
I-am spart naiul de trestie, cupa de argilă.
Am râs neastâmpăru-i teluric și van,
Patima grea ce-i ardea în pupilă.

Satan — orgie a gândului viu —
Mă dăruiesc pentru veacuri ție,
Că ursitoarele au vrut să fiu
Un mare vis sau o mare nebunie!

O clipă visul a sclipit
Inalt prestigios și van.
Azi pe primăvara lui am zărit
Adânc săpată copita lui Pan.

IUBIRE VECHĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vraja acelei vechi primăveri
Era tristețea din ochii tăi;
Și astăzi, ca în violete seri
Mă înfior de aceleași văpăi.

Tu știi că'n violete amurguri
Floarea regretului s'a deschis,
Tristă ca ochii cu care turburi
Chemând în trecut și în vis.

Tu-mi pari un vis din acele 'ntomnări,
Cu fantasme albe și vagi
Crescut prin stratificate uitări;
— Trenă de mister după tine atrași.

Gânduri, lianic, insinuant sue
Pe porțile reveriei deschise
Și 'ncercuiesc imaginea ta — statue
Cioplită din vechi blocuri de vise.

ALMA MATER*)

VI

D. Văleanu mai stătu încă trei zile la Cluj. Cercetă câțiva amici politici, pe care îi cunoscuse la cameră și făcu o vizită premierului care își avea domiciliul la Cluj. Primirea bună de care s'a bucurat, i-a schimbat puțin dispoziția. I s'a dat să înțeleagă că la viitoarea remaniere i se va încredința un portofoliu. Serviciile sale aduse partidului erau în sfârșit recompensate. Dar va mai avea el energia de odinioară ca să facă față cerințelor? Fenomenul politic nu mai exercita asupra lui mirajul de altădată. Dorul de înfăptuiri lunecase pe al doilea plan. Ceeace simțea ca o realitate mai puternică decât orice eveniment politic, era sufletul său, a cărui povară abia a simțit-o înainte, încât puteai presupune că e inexistentă și de care astăzi ar fi dorit să se scape. Ce instrument slab al naturii este omul!

Porni tăcut din Piața Teatrului spre hotel. Trebuia să întâlnească pe Pericle să-și ia rămas bun. După masă va lua primul tren spre București. I s'a urit de Cluj. Poate în altă stare sufletească ar fi găsit vreo distracție în acest oraș în care oamenii se culcau seara la ora zece. În hărmălaia capitalei se va simți mai bine.

Traversă strada spre calea Regele Ferdinand și întâlnește pe fiul său cu Mircea, care veneau din partea opusă.

— Te-am căutat la hotel, tată. Vrei să pleci astăzi?

— Sunt așteptat la București. Prin absența mea mi-am cam neglijat afacerile.

Mircea îi întinse un ziar și-i arătă un pasagiu.

— Cred că e bine să Vă grăbiți. În viitoarea formațiune veți figura și Dv. Uitați ce scriu ziarele!

D. Văleanu citi flegmatic articolul care-l viza și inapoi gazeta. Zise nepăsător:

*) Inceputul în nrele din Martie și Aprilie 1935.

— Nu trebuie să mă grăbesc. Premierul e la Cluj, și m'a informat deja asupra intențiilor ce le are cu mine.

— Și primești, tată? întrebă Pericle însuflețit.

— Trebuie să mă jertfesc, răspunse d. Văleanu batjocoritor.

— Atunci nu vei uita să faci rost lui Mircea de o bursă?

— Va fi unul dintre primele mele acte de guvernământ.

Mircea voia să refuze această favoare, însă d. Văleanu îi zise:

— Nu fi modest, căci n'ai să răzbești departe cu modestia. Nu e nicio ilegalitate să procur o bursă unui student eminent, când atâția imbecili se lăfăesc în străinătate și ne fac numele de răs. Am avut ocazia să mă conving de aceasta la fața locului. De altfel și Henrietta m'a rugat să interviu ca să obții o bursă.

Mircea roși. Impături jurnalul pentru a-și face de lucru și îl vâri în buzunar.

— E frumos din partea ei, dar n'aș vrea să datorez nimănui mânia ascunsă, gelozie? Nu știa precis ce e. În orice caz nu putea

— Vei datora totul muncii d-tale, ripostă d. Văleanu. Ce țară preferi? Desigur Germania, căci acolo se face chimie temeinică.

— Franța, tată, interveni repede Pericle. Aș vrea să fim împreună, chiar dacă n'are să facă chimie ca în Germania.

D. Văleanu se întunecă. O amintire neplăcută, un rest de dușmănie ascunsă, gelozie? Nu știa precis ce e. În orice caz nu putea fi gelos pe Mircea Corbu. Era sub demnitatea lui. Și-apoi lucrurile au luat altă întorsătură. Incheie convorbirea:

— Am să vă trimit pe amândoi în Franța. Acum la revedere. Mă duc să-mi aranjez bagajul. Nu mai e nevoie să veniți la gară.

— Eu de fapt trebuie să fiu la laborator după masă, zise Mircea.

— Nu vrei să petreci vacanța Crăciunului la noi? întrebă d. Văleanu.

— Imi pare rău, dar nu pot. Părinții mei mă așteaptă și trebuie să le fac o bucurie, măcar în ziua de Crăciun.

D. Văleanu plecă, iar Mircea și Pericle se întoarseră la Cămin. După masă Pericle conduse pe tatăl său la gară. Când rămase singur, se simți îndispus; totul părea gol în jurul lui. Tatăl său a dus cu el o parte din sine. Orașul era pustiu. Viața monotona și cenușie. Mircea era la laborator. Cu ce să-și omoare timpul până deseară, ca să scape de pesimismul care a pus stăpânire pe el? Ii veni o idee. Luă autobusul până în calea Moșilor și coborî la Căminul Studenților.

— Cheamă, te rog, pe d-șoara Dănulescu, zise portarului.

Acesta porni încet spre fundul curții, executând ordinul. După

o așteptare de câteva minute, ea veni îmbrăcată gata, zâmbitoare și cu o expresie de bucurie în priviri. Pericle simți că i se risipește melancolia. Un obraz ca acesta vesel, care trece pe lângă problemele existenței cum ai trece cu trenul printr'o gară, are efect liniștitor.

Am venit să vă invit la teatru pe deseară, zise el încurcat.

— Îți mulțumesc, dar deseară nu pot veni. N'avem eșire dela Cămin.

— Imi pare foarte rău.

— Mie mai mult ca d-tale, pentrucă te-ai obosit până aici fără rezultat. Dar dacă îți face plăcere, ne putem plimba puțin. Am și așa un drum până la croitoreasă...

În geamul din spre stradă al Căminului câteva fete se îngrămădiră curioase să vadă cu cine pleacă colega lor. Matilda le privi sfidătoare, înfruntându-le cu semeție. Părea a le spune:

— Sunteți invidioase, o știu. Dar n'aveți să puneți voi mâna niciodată pe un astfel de băiat. Cavalerii voștri nu sunt aristocrați ca al meu.

Simțea o dorință nebună de a-l lua de braț și a se plimba cu el în văzul lumii.

Când eși dela croitoreasă, se îndreptară spre Corso, deși Pericle ar fi dorit să evite mulțimea. Matilda trebuia însă să-și ia porția; îi plăcea să vadă oameni și să fie văzută de ei. La reîntoarcerea acasă, ea îi zise luându-l ușor de braț:

— Te rog nu-mi mai zice Domnișoară.

— Cum să vă zic?

— Matilda.

— Și mie Pericle.

Matilda pufni în răs.

— Ce nume ciudat! Mi se pare că am învățat la școală despre un oarecare Pericle, dacă nu mă înșel, chiar la istorie. N'a fost un împărat?

— A fost mai mult decât un împărat, răspunse Pericle zâmbind. Un secol întreg a purtat pecetea influenței sale.

— Foarte bine, dar cum ai ajuns la numele lui?

— Un capriciu al tatălui meu.

— Ți se potrivește acest nume. Nu m'aș putea împăca cu gândul să te cheme Ion sau Nicolae.

La poarta Căminului se despărțiră. Pericle se întoarse acasă înviorat. A uitat pe Henrietta, sau e numai o stare chinestezică? În orice caz Matilda era o fată vioaie, care te făcea să uiți necazurile.

VII

Ceaiurile de Duminecă ale „Carității” erau frecventate mai ales de studenți. Sala Prefecturii era adeseori neîncăpătoare pentru perechile de dansatori ce veneau odată pe săptămână să-și destindă picioarele pe luciul parchetului. Atrăgea îndeosebi intimitatea acestor serate, care îngăduia fiecărui student sărac să se prezinte la ele în haine cât de modeste. Se făceau cunoștințe, era rost de întâlniri, căci timpul de Decembrie nu mai favoriza plimbările prin câmp sau pe stradă. Numai la aceste serate puteai strânge în brațe femeia care-ți plăcea, fără să comiți vreun act ilicit, căci aceste îmbrățișări purtau egidă oficială.

Pericle l-a adus și pe Mircea la ceaiul „Carității”. Stătea cu el tăcut la o masă. Matilda, care se afla cu ei, fu luată mereu la dans. Ea ar fi dorit să danseze cu Pericle, însă acesta era ignorant în materie. Ca filosof n’avea la ce-i folosi dansul; totuși în acest moment regreta că nu-l cunoaște.

Intr’un colț al sălii o domnișoară se uita mereu la Mircea. Era bine îmbrăcată, într’o rochie de seară, decoltată, cu părul strâns spre ceafă. Mircea nu o recunoscuse imediat; privind mai atent, își dădu seama că o mai văzuse undeva. Iși reaminti de un halat negru și îndată i se contură imaginea precisă a împrejurării în care a cunoscut-o: era preparatoare la Institutul de chimie. A văzut-o în două rânduri urmărindu-i experiențele cu atenție. Era voinică de statură, tăcută, serioasă. Mircea o salută și ea răspunse la salut. N’a văzut-o dansând și nu înțelegea ce căuta în această societate, care nu i se potrivea firii sale.

În pauză, când o întâlnește întâmplător, o întrebă:

— Ați venit să vă risipiți colbul experiențelor la serată?

— N’am venit să mă distrez, însoțesc pe sora mea. Dar ce cauți d-ta aici?

— Eu mă plictisesc.

— Ești doar în societatea unei domnișoare simpatice!

Mircea tăcu, deși avea un răspuns pe limbă. Se mulțumi să schițeze o strâmbătură, care reda fără cuvinte riposta caustică ce ar fi voit să servească. Se inclină zâmbind și eși pe coridor să se răcoarească. O fată bună această preparatoare, cum se numea numai? Avea un nume ciudat unguresc. Știa că se scrie cu „y” la sfârșit și că numele ei de botez era Irma. Era o fată muncitoare și serioasă — atribute cari îi plăceau lui Mircea. În comparație cu Henrietta, această femeie nu mai avea însă nici o importanță în ochii lui; nici o femeie întâlnită până acum nu se asemăna cu ea.

Se reîntoarce în sală. Matilda, de departe, flutura un zâmbet de scuză pentru Pericle, prin care voia să-și exprime părerea de rău că se află în vârtejul dansului. Dar temperamentul ei nu putea rezista ispitei: totuși privirile ei îl urmăreau. Când Mircea luă pe Pericle și-l duse să-l prezinte Irmei, aceste priviri deveniră neliniștite.

Irma, care se afla singură, se bucură de venirea lor. Vorbea o românească curentă, dar cu un ușor accent unguresc.

— Care e sora Dv.? — întreabă Mircea, plimbându-și privirea prin sală, pentru a descoperi un obraz ce seamănă cu al ei.

— O fetișcană abia scăpată dela „Marianum”. E balică. Când va trece pe aici v'o arăt.

— Numai din cauza ei sunteți aici? Precum văd, jucați rol de mamă.

Irma zâmbi; îi plăcea comparația. Pericle se simți imediat atras de persoana ei, însă Irma părea a da o mai mare atenție lui Mircea. Sora ei se ivi pe neașteptate și conversația fu întreruptă. Era cu adevărat o fetișcană; părea să aibă numai șaisprezece ani. Iși târa cavalerul după ea și se opri turburată când se află în fața figurei distinse a lui Pericle și a privirilor reci și scrutătoare ale lui Mircea.

— Aceasta e sora mea Margit, zise Irma cu simplitate.

Mircea strânse o mână fină și delicată, în timp ce studia obrazul catifelat, în care străluciau două priviri aprinse. Era tipul adevărat unguresc despre care i se vorbise. Dificultatea de a se exprima era mai mare la ea. Vorbea prost românește, dar frumusețea ei desarma și nu i-o puteai lua în nume de rău.

— Pe lângă sora Dv. ași îndeplini bucuroso rolul de mamă, zise Mircea în glumă.

— N'ai să răzbești cu ea, ripostă Irma. E foarte răsfățată și neascultătoare.

— Tocmai asta îmi place. Dacă ar asculta și ar face totul după tipic, n'ar trebui să veniți cu ea și n'ar mai fi nici ea interesantă. Ordinea e bună în natură; acolo fără ea n'ai putea face experiențele de chimie cu care ne batem capul. În viață însă, disordinea atrage mai mult. Înțeleg neprevăzutul, spontanul...

Pericle observă ironic:

— Incepi să adopți teoriile mele. Recunoști deci că iraționalul e mai puternic decât rațiunea voastră, a savanților, cu care mecanizați fenomenele?

Cavalerul lui Margit, care nu pricepea nimic din conversație, dădea semne de nerăbdare. Margit se întoarce către Pericle și-l întreabă:

— Dv. nu dansați?

— Aș dansa bucuros, dar nu știu, răspunse Pericle.

— E foarte ușor de învățat.

— Nu-și mai pierde nimeni timpul cu mine să mă învețe, și cred că nici eu nu mai am răbdare la aceasta.

— Eu v'aș învăța bucuros, zise ea naiv, roșind.

— Mulțumesc, domnișoară, dar n'aș vrea să mă fac de răs în public.

— Nu aici, ci la noi acasă. Nu-i așa Irma că domnii pot veni să ne vadă?

Sora ei o privi aspru, cu o privire muștrătoare:

— De unde știi că le va face plăcere să vină la noi?

— Nouă ne va face mare plăcere, zise Mircea, însă nu știu dacă ea va fi împărtășită și de d-voastră.

— Te rog să crezi că da, spuse Irma, luminându-se la chip. Doream și așa să te întreb ceva asupra unei formule pe care n'o înțeleg. La Institut nu îndrăznesc să te deranjez, căci ești așa de serios! Nu vorbești cu nimeni.

— În calitate de preparatoare mă puteți întreba oriunde ceea ce nu vă este lămurit.

— Dar eu aș vrea să te întreb ceva și în calitate de prietenă.

— Atunci va trebui să vin la d-voastră, căci la Institut nu se pot trata astfel de probleme.

Muzica încetase și Matilda se duse la locul ei. Negăsind pe Pericle, deveni indispusă. Nu-i convenea să-l vadă făcând incursiuni pela vecini. El veni la ea, cât ce o zări. Ea își trecu de două ori cu ruj pe buze și privi în oglindă busumflată. Se ridică deodată și zise:

— Mă doare grozav capul. Vrei să eșim pe culoar?

Pericle îi așeză paltonul pe umeri și eșiră pe culoar, unde se mai răcoreau câteva perechi, căci căldura în sală devenise insuportabilă.

VIII

Vacanța Crăciunului a trecut fără vreun eveniment deosebit. Reînțorși la Cluj, Mircea și Pericle nu-și schimbă felul de viață. Ziua erau la cursuri, seara împreună.

Se duceau tocmai la Irma și Margit, cari locuiau pe str. Elisabeta; voiau să le ia la cinematograful. În vila cochetă, care răspândea lumina becurilor prin ferești, fură bine primiți. Afară era un ger aspru și căldura din odaie le venea bine. Mama Irmei, o femeie în etate, le servi prăjituri. Fetele se îmbrăcară și când fură gata, apă-

rură vesele și zâmbitoare, în mantalele lor de blană. Margit sărea nebunică, plină de bucurie că i s'a îngăduit să meargă la cinematograful seara la ora nouă. Mai era însă și o altă bucurie, asupra căreia nu voia să insiste.

— La ce cinematograful mergeți? le întrebă mama lor.

— La „Select”, răspunse Irma grav, numai aici găsești filme serioase.

— Tare aș vrea să merg la „Carmen”, exclamă Margit nostalgic, ca și când ar fi dorit să i se împlinească cea mai arzătoare dorință.

— La „Carmen” la operă, sau la cinema „Carmen”?

— La cinema „Carmen”.

— Vrei să te vâri în promiscuitatea aceea? Fui, Margit!

Urmă un potop de cuvinte ungurești, din care Mircea și Pericle nu înțelegeau decât atât că erau puse în aplicare severe precepte de educație. Margit nu se lăsă mai prejos, ci ripostă în românește:

Mă țineți tot fetiță mică de școală. M'am săturat. Vreau să cunosc și eu viața. De ce sunt înscrisă la Universitate, ca să rămân tot sub tutelă?

— Dacă vorbești astfel ai să rămâi acasă.

Irma o privi neîndurătoare, ceeace înfrânse îndărătnicia soriei sale.

— Dar ce e la „Carmen” de luați atâtea măsuri de precauție? întrebă Mircea când fură în stradă.

— E un cinematograful de periferie, unde pe lângă că se joacă filme proaste, mai e și un public dubios.

— Nu-i adevărat, publicul e bun, replică Margit. Se duc și studenții la acest cinematograful.

— De ce țineți să mergeți la „Carmen”? — o întrebă Pericle.

— Pentru că are o atmosferă nostimă. Colegele mele mi-au spus că de câteori se face lumină în pauze — trebuie să știți că aici e pauză după fiecare act — se sună de trei ori, pentru a preveni perechile îndrăgostite de acest eveniment.

— Mircea râse, dar Irma se supără. Margit o tuli cu câțiva pași înainte, urmată de Pericle, pentru a nu auzi muștrările soriei sale.

— E copilă, nu trebuie să vă supărați pe ea, zise Mircea înveselit.

— O copilă needucată, care mă face de răs.

— Nicidecum. Îi stă foarte bine să fie așa cum este. E plină de viață și cu totul lipsită de ipocrizie.

Pe stradă lumea zgribulită alerga spre casă. Frigul alunga tre-

cătorii, injectându-i cu o mobilitate neobișnuită. Nasurile înroșite se ascundeau în blănuri și șoșonii scârțâiau pe zăpada înghețată. Autobuzele uruiau zgomotos, plesnind de pavaj lanțul dela roți. Din localuri țâșnea abur cald și miros de mâncare.

Ajunseră la „Select”, unde-i întâmpinară reclame luminoase. La ghișeul de bilete abia reușiră să parvină. Pericle — omul de bani gata, cum îi spunea Mircea în bătaie de joc, — le procură bilete și intrară în sală. Iși croiră drum printre scaune, găsindu-și un loc cam pe la mijloc. După ce se desbrăcară de paltoane, se așezară. Mircea începu o discuție științifică cu Irma, explicându-i anumite procedee de analiză chimică, Irma asculta atentă, cu ochii ațintiți asupra lui și cu figura serioasă.

— Femeea aceasta suportă bine o discuție științifică, gândi Mircea, în timp ce expunea schematic formule și principii. Nu sunt totuș sigur dacă merită să discuți cu o femeie probleme? De ce să faci pe savantul, când ai putea foarte bine face pe îndrăgostitul?

Imaginația Henriettei puse capăt nedumeririi. Irma îl înțelegea. Era serioasă, devotată; un creier științific bine construit. Dar n'avea darurile Henriettei: feminitatea turburătoare. Ii lipsea inteligența suplă, capabilă de a se vâri în cele mai complexe situațiuni, ironia fină, frumusețea dominatoare, care absoarbe totul în jurul ei.

Lumina se stinse. Câteva acorduri de muzică mecanică anunțau începerea jurnalului sonor. Noutăți din lumea întreagă își făcură apariția pe ecran, lăsând să defileze odată cu evenimentele internaționale și personalitățile de frunte de pe scena mondială. Alături de figura încruntată de boxeur a lui Mussolini, apărură Sir Austen Chamberlain, înalt, măsurat și cu totul britanic în înfățișare. Campionii diverselor echipe de hockey, rugby, football, water polo, golf, erau prezentați ca niște eroi naționali ai țărilor respective. Urmă un Mickey Mouse. Când începu piesa, dispoziția în public era creată. Lunga poveste de dragoste era urmărită cu evlavie de spectatori. Mircea înghiți câteva scene, dar lăsă repede capul în pământ. Eterna poveste, ireală și cu amănunte puerile, era cu totul nepotrivită firii sale. Americanii aceștia făceau din amor un obiect de exploatare industrială!

Prefera un film de cow-boy, unde dacă nu găsea nimic de seamă, afla cel puțin tipuri americane, așa cum i-a creat natura și mediul lor.

Veni pauza. Mircea eși cu Irma în hall, căci nici ea nu părea prea încântată de film. Pericle rămase cu Margit în sală. Făcu semn vânzătorului de bomboane și cumpără ciocolată.

— Ți-a plăcut filmul, d-le Văleanu? îl întrebă Margit.

— Răspunsul meu depinde de al d-tale, zise Pericle.

— Eu ți-am cerut părerea d-tale, nu o părere în funcție de a mea.

— Nu pot să am o părere personală când sunt cu d-ta. Îmi place ceea ce îți place și d-tale.

— Cu un cuvânt filmul te-a plictisit, însă refuzi să o spui din complezență. Am să-l întreb pe d. Corbu când va veni, să văd dacă el e tot atât de curtenitor ca d-ta.

Când se ivi Mircea, ea îl întrebă fără să-i lase timp să se gândească:

— Nu-i așa că e foarte bun filmul, d-le Corbu?

— O tâmpenie, făcu Mircea, schițând o grimasă.

Margit pufni în râs.

— D-ta nu ești gentil ca prietenul d-tale.

— Ce fel de vorbe sunt astea, Margit? — interveni Irma aspru.

— Vorbe de clacă, dragă soră. Au însă semnificație, căci ele caracterizează două temperamente.

IX

În sala No. 4 a Facultății de litere se ținea cursul de istoria filosofiei. Pericle, așezat în banca a treia, lângă Matilda, frunzărea caietul acesteia, corectând unele nume pe care ea le scrisese greșit. El nu lua niciodată note; le găsea oricând la vreo fată conștiincioasă, care reproducea exact cuvintele profesorului. Pentru examen era suficient să citească odată cursul, pentru a-și fixa linia materiei tratate, iar pentru rest se bizuia pe lectura lui asiduă și întinsă. Avea un rezervoriu din care putea scoate oricând cunoștințe pentru examene.

În ușă apărură studenți și studente, cu servieta în mână, cari după ce aruncau o privire de recunoaștere asupra celor din sală, urcau încet spre fundul ei, așezându-se în băncile libere. Sala se umplu repede, venind studenți chiar și dela alte specialități, căci acest curs era atractiv. Profesorul vorbea pe înțelesul tuturor; expunerile sale erau străbătute de un înalt suflu etic.

Cum stătea aplecat, Pericle nu observă pe Margit care se strecură pe nesimțite lângă el. Când își întoarse capul și o zări, fu surprins. În rochia ei închisă, cu părul buclat, era o arătare delicioasă. Matilda holbă ochii încruntată, însă Margit nu se sinchisi de ea. Se instalează comod, așezându-și servieta alături.

— Mă lași să stau lângă d-ta? Am fugit dela cursul de slavistică pentru ca să pot asista și eu la istoria filosofiei. Știam că te găsesc aici.

Matilda își făcea de lucru nervoasă, răsfoind filele caetului. Luă creionul și sub pretextul că notează ceva în caiet, mângâli printre

rânduri cuvintele: „Cine-i boanghina asta”? Pericle roși. Se întoarse speriat spre Margit. Din fericire, aceasta nu observă nimic.

— Vă cunoașteți? zise el cu glas tremurător. D-șoara Szemery, d-șoara Dănulescu.

O înclinare înșepată din cap din partea Matildei și un zâmbet copilăros, cochet, din partea lui Margit. Pericle simți că-l trec nădușelile.

— Atât de tânără și atât de impertinentă! gândi Matilda, simțind gelozie în suflet.

Intrebă cu glas tare:

— La ce specialitate ești, dudue?

— Română și istorie.

— Cum văd ai timp să te abați și pe la alte cursuri.

— Atunci când simți o trebuință, lași pe ale tale și te abați pe la altele. Totdeauna e mai bun ceeace nu-i al tău.

— Hm. Mititica nu-e proastă! gândi Matilda, plimbându-și privirea dealungul gâtului ei alb.

Iși mușcă buzele și exclamă cu necaz:

— Ce-i de nu mai vine profesorul?

— Intr'adevăr azi se cam lasă așteptat, răspuse Pericle, găsind prilejul de a spune și el ceva. Niciodată n'a venit așa de târziu.

Urmă o tăcere penibilă, în care nu se auzi decât zumzetul studenților, cari discutau sau conversau între ei. Profesorul apărui. Se așeză la catedră și începu să vorbească mai întâiu încet, apoi într'un crescendo patetic, izbutind să creeze în auditori o stare sufletească capabilă de a primi adevărurile desvăluite. Figura sa aducea mai mult cu a unui profet sau visător, decât cu aceea a unui gânditor. Vibrările calde ale vocii trezeau până și pe cel din urmă adormit din fundul sălii.

Timp de un ceas atențiile încordate urmăreau plimbarea prin metafizică, cu sufletul ahtiat. Când soneria de deasupra ușei zbârâi, anunțând terminarea orei, profesorul încheie conferința și studenții se împrăștiară, mutându-se în altă sală, unde se ținea alt curs.

— Nu vii să asculți un curs de istoria universală? întrebă Margit pe Pericle. E foarte frumos.

— Imi pare rău, dar nu pot, răspuse Pericle, care se afla între două focuri. Am de aranjat ceva încă înainte de masă.

— Atunci ne revedem deseară. Vii la noi cu prietenul d-tale, nu-i așa?

Pericle bâlbăi un „da” și Margit plecă zburdalnică, croindu-și drum printre studenții și studentele ce staționau pe culoar. Matilda, indispusă, întinse mâna.

— La revedere.

— Pleci?

— N'am ce să mai fac aici. Cursurile mi s'au terminat.

Glasul ei era schimbat. Pericle zise în grabă:

— Vin și eu. Nici eu nu mai am cursuri. Putem face o tură pe Corso.

— Astăzi n'am chef de plimbare. Dar mă poți conduce, dacă vrei, până la cămin.

Coborîră scările în tăcere, Matilda se opri la ușa portarului și parcursе fugitiv lista scrisorilor. Nevăzându-și numele, porni fără vlagă spre eșire, împingând ușa cu două aripi, care se închise cu zgomot în urma lor. În curtea Universității întâlni pe Manea, care duse mâna la pălărie, zăpăcit. Matilda nu-l mai văzuse de astă toamnă; în fața unei concurențe atât de puternice se retrase, ceeace nu-l împiedeca să rămâie prieten cu Pericle, care altfel era „un băiat bun”. Stângăcia lui nu-l părăsise nici acum, însă departe de a stârni râsul Matildei, ca în atâtea rânduri, ea simți de astădată un fel de simpatie pentru el.

— Ne putem da mâna, constată ea în gândul ei.

— II opri.

— Ce mai faci, d-le Manea?

— Mulțumesc, d-șoară, bine.

— Nu te-am văzut de un veac.

— Sunt foarte ocupat. Am avut colocvii și acum mă pregătesc pentru fundamental.

— Ai putea totuși să-ți faci mai mult timp liber. De ce nu vii odată să mă vezi? Știi foarte bine unde stau.

Manea nu răspunse. Cu ochii în pământ, fixa un punct negru în zăpadă. Matilda îi întinse mâna dezolată. Pașii lui răsunau trist pe pavajul de piatră.

Pe stradă era multă lume, căci gerul slăbise și soarele scotea lumea din casă. Mirajul primăverii plutea în aer, pe fețele zâmbitoare și vesele ale trecătorilor.

Pericle duse pe Matilda acasă și se reîntoarse abătut în centrul orașului. Nu schimbase cu ea, pe stradă, nici două cuvinte. Unde era vioiciunea ei de altădată? N'ar fi crezut niciodată că o bucureșteancă, veselă și nepăsătoare, căreia îi place să se plimbe și să se îmbrace cu șic, ar putea avea o preferință. Această nouă situație îi împunea și lui un examen serios al conștiinței.

Față de Matilda, nu nutrea decât un sentiment de prietenie și colegialitate; față de Margit simțea ceva mai mult. Era femeia de

altă rasă, cu tot farmecul neprevăzutului. Blondă, cu ochii albaştri și cu o stranie vrajă, o fetiță fără experiență, care avea accese de îndrăzneală și un dor nebun de viață. Verișoara lui avea desigur tot ce-i trebuia pentru a fi o femeie fatală, însă această micuță Margit, care s'a atașat de el atât de spontan, era delicioasă. Dar ce va face cu Matilda? În ce încurcătură s'a vârit! Numai o minte limpede ca a lui Mircea îi va putea da un sfat.

Se îndreptă spre laborator spre a-l lua, căci se apropia ora mesei.

(Urmează)

IONEL NEAMTZU

ION VLASIU

ICOANĂ

M I T

Astăzi, mâini de leaia ai deschis,
Popas fluturilor de catifea.
Arătare crescută din vis,
Și din liane limpezi, de stea —

Apoi, mădularele de cristal s'au pierdut
Până'n inimile nufurilor de atlas —
Până când floare te-ai făcut —
Intru purul materiei popas.

Măine ai să fii iarăși nouă,
Imprăștiată în ierburi și'n tină; —
Ai să fii peste picuri de rouă,
Rotunjită'n cristaluri, lumină. —

Culorile în orbite secrete,
Au să curgă în arcuri pe cer,
Inălțându-te'n curcubeie încete,
Prelungită, prin ploi, în eter.

Măine ai să crești lângă mine
Elastică'n cărnuri de pom;
Și-ai să treci, bogată, prin vine
De frunză, rotunjind fructe din om.

Te văd în toate formele, pură
Trecere de undă și'nduh —
Zămislind din tine natură,
Veșnică'n pământ și'n văzduh.

SĂRBĂTOARE

Un clopot nevăzut și-a scuturat în zare
Petalele-i sonore din turnul de lumină;
Fiori de mântuire plutesc peste hotare,
Din patru lumi, pământul, ingenunchiat se'nchină.

Tăriile coboară pe aripi moi de îngeri
Și două brațe albe purcese peste spații
Dau binecuvântarea mormintelor de plângeri,
Strângând la sân durerea atâtor constelații.

Haotic prind să geamă adâncuri revolte;
Altarele să ardă cenușa pocăirii
Și'n prosternarea humii, stau veacurile mute:
O cruce răstignită la capul omenirii.

NOSTALGIE

M'a prins un dor de freamătul pădurii
Cu plopî uitați pe dâmb la scaldătoare;
De pași pierduți pe brazdele-arăturii
Și zări de foc aprinse'n ploi de soare!

M'a prins un dor de ulița bătrână
Cu Feți-Frumoși în basmul șezătorii:
De tânguiri în fluer la fântână
Și de iubiri pe iazurile morii!

M'a prins un dor și sufletul mă doare!
Din țarina copilăriei mele
Toți pași-mi semănați peste ogoare
I-au pigulit convoi de păsări grele!

FURTUNA

Bat crengile salcânilor în vânt,
Pe ceruri sure cresc și se'ntretae
Porniri ucigătoare de cuvânt
Aprinse'n fumeğări de vâlvătae.

O clipă stau și strălucesc zigzaguri
In biciuiri satanice de ură;
Se tremură văduhurile'n jghiaburi
Și forfotesc în noaptea grea de sgură.

Sclipiri de foc prin întuneric orb
Dau iureș mânioase și străpung;
Un trăsnet scurt și-adâncurile-l sorb
In vuetul de urlete, prelung.

In prăbușiri, cad bulgării de noapte,
Cu șgomot surd pădurile se frâng
Și'n freamătul solstițiilor coapte,
Cuprinsurile cerurilor plâng.

ION MOLEA

ION VLASIU

DESEN

PAULA MODERSOHN—BECKER

Puține mâini feminine au stăpânit penelul cu atâta măiestrie ca ale Paulei Modersohn. Ea poate fi socotită cu drept cuvânt una dintre cele mai mari, dacă nu cea mai mare, pictoră a Germaniei. O profundă, aproape tragică sensibilitate, unită cu puterea vizionară a marilor ei ochi întrebători, o ridică la rare înălțimi ale artei. Caracteristica întregii ei arte este o continuă și puternică tendință spre simplitate, simplitate, care are însă în urma ei toată complexitatea lucrurilor. Această simplitate este cea mai sigură marcă a adevăratului artist. Sufletul ei duios și timid, dar în același timp îndrăgît de viață, caută subiecte în armonie cu sentimentele sale. Copiii predomină în tablourile sale. Aproape toți sunt copii săraci și necăjiți purtând pe chip umilința precoce și în ochii mari deschiși — atât de asemănători cu ai artistei — melancolia tristelor predestinări. Paula Modersohn înțelege aceste suflete stinghere, cari poartă uneori în adâncul lor tristeți inexplicabile și mai presus de toate știe să le iubească. Copiii, întocmai ca animalele, simt instinctiv simpatia și se dăruiesc deschis color cari îi iubesc. În tablourile ei, aceste mici modele o privesc cu ochii mari, uimiți de atâta simpatie. Simțim că ei sunt copii fără părinți, lipsiți de dragoste și umili ca niște câini fără stăpâni. Alți desmoșteniți ai soartei se adaogă la seria subiectelor sale. Bătrâni, uscați de o viață de privații și de muncă aspră, femei tinere, dar îmbătrânite de griji, pe toate știe să le înțeleagă cu aceeași dragoste și înduioșare. O incomparabilă armonie de culori în naturile moarte o așează între cei mai mari pictori ai acestui gen. Culorile pe cari le întrebuițează sunt vii și puternice, dar combinate cu un gust atât de subtil, cu o tranziție atât de desăvârșită dela una la alta, încât sunt o adevărată mângăere pentru ochi.

Pentru a ajunge la o treaptă atât de înaltă în arta ei, Paula Modersohn a trebuit să fie insuflită de o arzătoare dorință de perfecționare. Ea iubește pictura mai presus de orice în viață. Mai mult decât arta ei, am vrea să scoatem în evidență minunatele ei însușiri sufletești: marea ei bunătate, entuziasmul ei continuu pentru artă și

frumos, veselia, dar mai presus de toate dragostea ei profundă pentru viață. Acest complex de însușiri fac din Paula Modersohn un exemplar omenesc de o rară noblețe. Minunata melodie a scurtei sale vieți nu e decât o continuă năzuință spre bine și frumos. Scrierile și însemnările din jurnalul ei oglindesc sentimentele ei, între cari predomină dragostea pentru artă și pentru natură: „Intreaga mea ființă este luminată, pătrunsă, amețită, îmbătată de lumina lunii pe alba zăpadă. Era așezată greu pe toate crengile și ramurile. O liniște adâncă era în jurul meu, în care cădea zăpada de pe copaci. Un fâșăit ușor și iarăși tăcere. Această de nedescris dulce împletire de raze de lună și de eter cu zăpada fină, care mă înconjură. Natura vorbea cu mine și eu o ascultam tremurând de fericire. A trăi¹⁾... „Iar a trecut o zi frumoasă, iar mi-e sufletul voios. Intind brațele și mă înfioară voluptatea vieții”.

„Modelul meu pentru nud, femeea-Rubens, nu a venit. Atunci făcui o plimbare în amurg, afară la livezile inundate. Amurgul îmi pătrunse puternic sufletul și mă apăsa greu și înăbușitor. Mă simțeam binecuvântată de Dzeu. Oare nu este un dar, această minune de a simți totul în așa măsură? Și sunt însetată după mai mult, mai mult, neobosită voiu năzui înainte de toate puterile mele. Să pot să creez odată ceva, în care să fie tot sufletul meu. Nu va fi ceva mare, dar va fi ceva dulce, feciorelnic, aspru și totuși rugător...”.

Un suflet atât de delicat sensibil trebuia să cunoască și îndoiala și neliniștea: „Lumea e sură împrejurul meu și cerul privește posomorit. Visând încet, murmură apa. Aduce neliniște în sufletul meu. Rătăciam pe subt mesteacănii. Stăteau într'o goliciune pură.

Ridicau spre cer ramurile lor goale și implorau fericire în rugă fierbinte. Dar cerul privește posomorit și ei stau tăcuți și se întristează încet, încet, cu mâinile pios împreunate. A trăi — a respira — a simți — a visa — a trăi”.

„Mă cuprinde misterul tuturor. Mă așez pe pământ și tac. Apa fâșăe și aduce neliniște sufletului meu. Tremur. În pini atârnă picuri strălucitori. Sunt oare lacrimi?”

Simțurile ei atât de fine, intuiția ei de femeie și de artistă o fac să presimtă sfârșitul ei prematur: „Astăzi, în timp ce pictam, îmi veniră tot felul de gânduri și vreau să le notez pentru cei cari îmi sunt dragi. Stiu, nu voiu trăi prea mult. Dar oare aceasta e ceva trist? O sărbătoare e oare mai frumoasă, fiindcă e mai lungă? Și viața mea este o sărbătoare, o sărbătoare scurtă și intensă. Simțurile mele de-

1) Paula Modersohn-Becker, *Briefe und Tagebuchblätter*. Hrsg. u. biographisch eingeführt von S. D. Gallwitz, 12. Aufl. Berlin, K. Wolff, 1920.

vin din ce în ce mai fine, caşicum ar trebui să primesc totul în mine în puţinii ani cari îmi sunt încă daţi. Mirosul meu este acuma uimitor de fin. Fiecare respiraţie îmi revelă prezenţa teilor, a grâului copt, a fânului şi rezedelor. Şi sorb totul în mine. Şi dacă va înflori încă pentru mine iubirea, înainte de a pleca, şi dacă voiu fi pictat trei tablouri bune, atunci voiu pleca bucuroasă cu flori în mâini şi în păr..."

În momentul în care scrie aceste rânduri, Paula Modersohn are 24 de ani. Ea mai are de trăit 7 ani. Deşi perfect sănătoasă şi îndrăgostită de viaţă, profunda ei legătură cu natura îi revelă misterul de nepătruns al morţii. Câtă senină resemnare în acceptarea inevitabilului şi ce frază admirabilă, deamnă de un mare poet: „Este oare o sărbătoare mai frumoasă, fiindcă e mai lungă?"

Paula Becker s'a născut în 8 Februarie 1876 la Dresda. Copilăria ei fericită şi-o petrece în bătrânul oraş hanseatic Bremen. Dorinţa de a deveni pictoră se accentuează în timpul unei vizite la nişte rude din Anglia, unde începe primele lecţii. Dar mai înainte, trebuie să-şi dea examenul de învăţătoare. În 1896 îşi continuă formaţia artistică la Berlin, dar încercările ei sunt încă prea mult sub influenţa profesorilor săi.

După doi ani, Paula se duce la Worpswede. În acest sat mic, inconjurat de mlaştini, departe de Bremen, răsună mai profund melodia mişcătoare a vieţii sale. Aici soarbe ea cu tot sufletul ei ardent liniştea peisagiului, puterea culorilor sale, greutatea norilor şi lumina strălucitoare a amiezii. În acest sat trăeşte o întreagă colonie de artişti, cari au atras deja asupra lor ochii lumii. Visătorul şi desenatorul de basme Vogeler, Otto Modersohn, viitorul soţ al Paulei, profesorul ei Fritz Mackensen, Overbeck, Hans am Ende, Vinnen, sculptora Clara Westhoff, care va deveni soţia lui Rilke, — şi într'o zi apare şi acesta, nemuritorul poet, — toţi trăesc într'o strânsă legătură prietenească. Aici trăeşte şi Paula, creând, căutând, dăruindu-se adevărului şi îndrăzelii aproape naive a intuiţiilor sale şi total subjugată de farmecul acestui loc.

Dar spiritul ei neliniştit şi dorinţa de a se perfecţiona o mână la Paris. Primele ei scrisori arată o adevărată groază de viaţa tumultuoasă a marelui oraş: „Sunt la Paris. Am plecat în noaptea anului nou" (1900) ... „Am călătorit şaptesprezece ore şi acuma trăesc în tumultul acestui mare oraş. Totul vâjăe şi aleargă în jurul meu într'o atmosferă ceţoasă şi umedă. Multă, multă murdărie, lăuntrică, profund lăuntrică. Mă îngrozesc uneori. Imi pare că mi-ar trebui mai mult decât puterea mea ca să trăesc aici, o putere brutală. Dar numai câteodată îmi pare așa. Alteori mă simt luminos de clar şi

de blând. Simt cum se naște în mine o lume nouă. Aș vrea să creez figuri pioase cu surâsul blând și fericit, cari rătăcesc prin livezi, pe marginea apei. Totul să fie pios și bun. Și *iubesc* culoarea. Și ea trebuie să mi se dăruiască. Și *iubesc* arta. Ii slujesc în genunchi și ea trebuie să fie a mea".

În curând cade, însă, și ea sub farmecul marelui oraș și-i simte sufletul puternic și pasionat.

Între timp prima ei expoziție la Bremen fusese foarte rău primită de critică, căci ea nu a arătat niciodată să lucreze de dragul publicului. Acest eșec departe de a o descuraja, îi mărește dorința de perfecționare.

Se părea că destinul vrea să-i împlinească și a doua dorință înainte de a-i curma firul vieții. În 1901 Paula se mărită cu Otto Modersohn. Iubirea pasionată cu care ea intră în căsătorie, cedează însă cu încetul deziluziei. Fără îndoială, soțul ei este un om foarte de treabă, un artist de rasă, dar doi oameni vor rămâne întotdeauna doi. Și Paula ajunge la concluzia că omul e de cele mai multe ori singur în fața vieții. Ea nu va înceta niciodată să aibă o profundă prietenie pentru soțul ei, misterul iubirii însă, pe care îl așezase, probabil, pe un plan prea înalt, a fost pentru ea o decepție.

În 1903 și 1905 e atrasă din nou de strălucirea Parisului. Prin Rainer Maria Rilke, îl cunoaște pe Rodin, care face asupra ei o adâncă impresie.

„Ar trebui să vii și tu aici, scrie ea lui Otto Modersohn. Sunt mai multe motive pentru aceasta, dar îți numesc numai unul, unul mare, pe cel mai mare: Rodin. Ar trebui să ai impresia acestui om și a întregii opere a vieții sale, pe care a strâns-o în jurul său în mulăge. Această mare artă, care cu o putere de voință de necrezut se desface ascunsă, și liniștită până la o plină înflorire”.

În anul 1906, ea vine pentru ultima oară la Paris pentru mai multe luni. Este hotărâtă să nu mai trăiască decât pentru artă. Cu o mare durere în suflet, l-a părăsit pe soțul ei, care o iubește la nebunie și pe care și ea îl mai iubește, cu toată decepția dragostei ei. Ea simte, însă, că arta nu admite un rival, că pentru a o stăpâni în întregime, trebuie să i-se dăruiască în întregime. Rilke scrie în acest timp soției sale despre ea: „Sâmbătă am fost circa trei ore împreună cu Paula Becker; am luat dejunul cu ea la Jouver și am făcut un drum împreună. E curajoasă și tânără, și cum mi s'a părut, pe o cale bună care merge în sus, singură cum e și fără nici un ajutor”.

Iubirea credincioasă a soțului ei, sfârșește prin a o înduioșa pe Paula și ea se întoarce la el, la Worpswede. În același timp destinul

ei se apropie de împlinire. În 2 Noembrie tânăra femeie dă naștere unei fetițe. După trei săptămâni ea se scoală pentru întâia oară. În mijlocul prietenilor ei, ea șade într'un jilț, rezemată de perini. Ochii ei sunt încă măriți de suferință, dar lucesc de bucuria maternității. Deodată ea zice: „Ce păcat” și se stinge ca o flacără suflată de vânt.

S'a încheiat o viață scurtă, o viață simplă, dar cât de plină de bucurie, de frumos, de muncă și de tot ce e mai înalt. Ochii mari, înduioșători, s'au îmbătat de poezia culorilor, sufletul cald și pasionat a vibrat puternic de sublima muzică a vieții.

Paula Modersohn nu aparține nici unei școli. Ea își exprimă uneori admirația pentru opera câte unui pictor, dar aceste expresii devin din ce în ce mai rare. Ea simte că trebuie să înainteze pe un drum neumblat, pe care o mână toate aspirațiile sale. Într'o scrisoare către Karl von der Heydt, Rilke descrie astfel felul ei de a picta: „Mai interesant decât toate (la Worpswede) a fost, însă, că am găsit pe soția lui Modersohn într'o evoluție cu totul proprie a picturii sale, pictând drept înainte și fără considerație, lucruri cari sunt foarte gen Worpswede și pe cari totuși nu le-a putut vedea și picta încă nimeni. Pe acest drum cu totul propriu ea se atinge bizar cu Van Gogh și direcția lui”.

Afară de înrudirea cu Van Gogh, se poate observa și o ușoară influență a lui Césanne și Gauguin pentru cari Paula are o mare admirație. Totuși în contrast cu Francezii, dela cari a învățat mult, ea rămâne în tot felul ei de a gândi o Germană. „Mai aproape de mine sunt popoarele nordice, nu atât prin felul expresiei lor, cât prin spiritul cu care creează”. Ca toți Germanii, ea prețuește mai mult caracteristicul decât frumosul, fondul decât forma. Mai mult decât esteticul, ea caută adevărul.

Totul în pictura ei este culoare, o culoare adâncă, neobicinuit de impresionantă. Figuralul se pierde în marea bogăție a culorii. Totuși, de cele mai multe ori această senzualitate trece pe un plan mai înalt, spiritualizat. Odată i se pare că a găsit ceea ce căuta, ținta spre care năzuia. „În tabloul „Bărbați pe malul mării” de Jean Pierre există un colț mic, care exprimă lucrul spre care tind, o putere de strălucire adâncă și colorată a amurgului, strălucire de culori în umbră, strălucire fără soare ca primăvara și toamna la Worpswede...”.

Un mare loc ocupă în tablourile Paulei Modersohn autoportretele. Aceasta nu înseamnă, însă, că artistei îi place să-și fixeze trăsăturile dintr'un foarte explicabil amor propriu, ci ea caută ca înțelegându-se pe sine însăși, să poată înțelege lumea. Pentru ea lumea este o oglindă a ființei sale. Ea nu înțelege moralul, așa cum

il înțelege mulțimea. Moralul care nu e în ea însăși, nu are nici o însemnătate pentru ea. Se lasă condusă de o voce lăuntrică pe care o recunoaște întotdeauna ca pe cea adevărată, voce neînșelătoare, incoruptibilă, vocea admirabilă a unui suflet armonios. Ea urmează această voce și silește fiecare clipă să-i dea ce are mai frumos. Cu toată adâncă ei seriozitate avem întotdeauna impresia, chiar în momentele sale dureroase, că viața ei este o continuă căutare de bucurie.

În această scurtă descriere a vieții și operii unei mari artiste am vrut să atragem atenția publicului românesc asupra unei opere puțin cunoscute la noi, dar mai mult decât aceasta să prezintăm o figură atât de rară în zilele noastre de crudă și sălbatică nesocotire a înaltelor idealuri omenești. Ea a meritat, fără îndoială, ca portretul ei să fie fixat și în limba română, chiar dacă cei cari au făcut aceasta nu au talentul sculptorului, care i-a așezat un monument pe mormânt, nici geniul poetului, care în versuri zguduitoare i-a plâns moartea prematură (Rilke).

(Berlin).

GRETEL HOHENADEL și DORIN POPESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VOTA DACI

(RUGĂCIUNEA UNUI DAC de EMINESCU)

Mors cum haud exstabat nec quicquam aliud sine morte,
Nec nucleus lucis qui vitam suppeditaret;
Cum haud hodie exstabat, nec cras, neque heri, neque semper,
Unum etenim omnia erat, totumque erat integrum et unum;
Cum terra, aether, caelum, unversus mundus, erant in
Illorum numero quae haud unquam usquamve fuere;
Tunc Tu solus eras, quare mecum ipse requiro:
Quisnam est ille deus, quem corde humili veneramur?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ante dii quam essent, solus deus exstitit ille;
Gurgite limpharum ex scintillae vim addidit ille;
Ille animam dat dis et mundo prospera fata;
Ille hominum generi fons est fecunda salutis.
Sursum corda! Deum cantus modulis celebrate
Nam mors ille est mortis et est reparatio vitae.

Ille dedit mi oculos spectarem ut fulgura solis
Et mihi blanditiis pectus mulsit pietatis;
Percepi in strepitu ventorum eius gradum et eius —
Carminis in numerius-blandum versum auribus hausi.
Omnibus insuper his hoc additamentum ab eo oro:
Aeternam introitum mi indulgeat in requietem!

Detestetur eum qui me miserabitur usque
Et benedicat ei qui me vexabit acerbe;
Cuiviscunque ori mi illuserit, praebeat aures;
Incutiat manibus vim me iugulare paratis
Optimus atque inter mortales ille, meo qui
Suppositum lapidem cervici abstulerit, esto!

Faxit consumam depulsus ab omnibus aevum,
Lumina dum lacrimis persensero sicca futura,
Quemlibet infensum mihi in omni nascier orbe,
Me usque adeo redigi ut haud ipsum agnoscere possim;
Sensum tormentis torpere mihi atque dolore,
Matri me quam habui caram maledicere posse:
Quando atrox odium mihi amor videbitur esse,
Forte dolorem obliviscar morierque licebit.

Exlex, advena, tunc, fuero si lumine cassus,
Me in trivium iaciant, indignum, turpe cadaver;
Cingas, Magne Pater, cara frontem illi corona
Qui, ut mihi cor rumpat, canum instigaverit agmen
Atque hominem, lapides qui jecerit in faciem mi,
Carum habeas at eum digneris luce perenni!

Sic modo quod dederis fortunam vivere in aevo
Hoc, Pater, ipse tibi grates exsolvere quibo.
Munera te ut poscam, frontem et genu flectere nolo;
Malim adducere te ad potius maledicta odiumque —
Persentire tuo spiramine me exanimari
Atque in supremam cladem evanescere mundi!

Trad. de ȘT. BEZDECHI

IDEALUL CLASIC AL OMULUI*)

Lipsa de aderență a culturii noastre la clasicism rămâne o lacună pe care nimic, niciodată n'o va putea umplea. Nu mi se pare exagerat a spune că orientările cele mai recente și chiar acelea de negație violentă nu-și dobândesc înțelesul lor deplin și nu pot fi situate just decât prin raportarea lor la normele clasicismului ca la unele care prin caracterul lor de permanență și de generalitate rămân statornice îndreptare în ritmul de flux și reflux al epocilor și curentelor de cultură. Nu se poate accentua îndeajuns și cu destulă părere de rău acest lucru atunci când vedem că, în timp ce în Occident învățământul clasic continuă să fie unul din suporturile cele mai considerate ale pregătirii intelectualului și în opera atâtor scriitori cultura clasică, departe de a fi un decor zadarnic, apare ca o mare lecție de economie și sobrietate, la noi nestabilitatea capricioasă și eclecticismul pulverizant al programelor școlare, scot, an după an, serii de tineri foarte cochet instruiți care știu de toate, dar n'au simțul *esențialului*, și în lipsa acestuia se bizue pe îndemnurile amăgitoare ale unui mimetism al cărui avantaj de moment: ușurința asimilării noutăților de ultima oră — se răzbună prin desființarea controlului încordat, prin lenta distrugere a gustului de a merge pe linia maximei dificultăți. Exemplele streine nu ne-au învățat și nu ne învață nimic, sporadicele atingeri cu marea zestre comună a umanității (cronicarii moldoveni, Budai-Deleanu, de ex.) au rămas fără continuare, nefructificate și neînțelese în adevărata semnificație a monumentalității lor. Faptul de a fi coincident în momentul răsăritului nostru literar cu romantismul francez, de a fi fost, în bună parte, epifenomenul acestui romantism, apare, în ordinea în care ne gândim aici, ca un dezastru prelungit până astăzi. Multiple considerațiuni de limbă și stil, de atitudine în fața vieții ar putea adevveri amănunțit această constatare sumară pe care nu e momentul de a o examina aici în toate articulațiile ei.

*) Pe marginea cărții d-lui Tudor Vianu (București, 1934, Ed. Vremea).

Cartea d-lui Vianu e străbătută de credința în valoarea normativă a clasicismului. În compunerea ei, după mărturia din prefață, autorul a fost călăuzit de convingerea că „întărirea temelțiilor clasice ale culturii noastre este unul din mijloacele care o pot apăra cu mai mult succes de primejdiile care o amenință din atâtea direcții.” O amplă confruntare a mentalității antice cu cea științifică modernă servește drept introducere și creiază cadrul în care trebuie să așezăm cele șase studii ce urmează. Pornind dela cele trei concepții asupra omului, stabilite de Max Scheler (concepția iudeo-creștină, ideea antică și ideea științifică modernă), d. Vianu se oprește la idealul clasic al omului, căutând să arate care este „gradul de vitalitate” al acestuia din urmă și ce rol de orientare i se poate rezerva în haosul de astăzi. Căci deși istoricește elaborarea acestui ideal se localizează într’o epocă determinată, prin esența lui spiritualistă, prin ideea de unitate — rod al funcțiunii elementare a spiritului și implicând virtuțile corelative ale originalității, armoniei, măsurii și renunțării, idealul clasic e o „structură eternă” și prin cele două tipuri omenеști create de el: al înțeleptului și al eroului, el a ridicat două ținte spre care aspirațiile omenirii trebuie să tindă necontenit.

Nimic nu poate da, în adevăr, un punct de sprijin mai solid pentru vremurile de azi decât exemplul lui Goethe care a adunat imense bogății de sbucium și experiențe și le-a turnat în tipare de suverană frumusețe calmă, oferind astfel omenirii fuziunea de unică amploare și armonie între viziunea heraklitică și cea eleatică a lumii. Studiul intitulat „Goethe și timpul nostru” este de fapt o cercetare a ritmului de alternanță al acestor două modalități ale culturii, cu concluzia trasă în favoarea celei din urmă, nu însă în sensul întoarcerii la trecut și nu prin nesocotirea etapelor parcurse, ci prin însumarea acestora într’o nouă sinteză, mai cuprinzătoare și mai puternică. Neo-tomismul și fenomenologia lui Husserl, în ordinea intelectuală, fascismul italian și sovietismul rusesc, în ordinea etică și socială, par a reprezenta această ultimă poziție a spiritului european. În zarea încă tulbure a epocii noastre, opera lui Goethe, cu miturile forțelor deslănțuite (Goetz von Berlichingen, Prometeu și Mohamed) de o parte, cu recunoașterea valorii disciplinei, a limitării și a specializării (Torquato Tasso, Ifigenia în Taurida, Wilhelm Meister) pe de alta, se înalță ca o coloană de lumină bogată și de neînchipuită actualitate. Predilecția cu care d. Vianu stăruie asupra contribuției spiritului antichității în formarea personalității lui Goethe, asupra studiului și efortului susținute de poet pentru realizarea acelei plenitudini de viață care ne umple de uimire,

definește încă odată înclinația neoclasicistă a scriitorului român. Trebuie subliniat că acest spirit clasicizant nu e o simplă manieră de ocazie, ci o organică atitudine de viață, având o serie de corespondențe în preferințele literare, în luciditatea formulărilor și în ținuta calmă, obiectivă și demnă a stilului.

Nu e decât firesc ca această dispoziție temperamentală să-l fi dus la cercetarea esteticeii lui Valéry și la analiza sumbrei concepții de viață a lui Vasile Pârvan. Dacă în rigoarea matematică, dușmană oricărei exuberanțe, cu care cel dintâi își construiește poemele, d. Vianu vede o esențială trăsătură a clasicismului, opusă acelei reprezentări a unei „impăcări fericite cu lumea” ce, comod dar greșit, se leagă, în general, de noțiunea clasicismului, pesimismul eroic pe care Pârvan l-a profesat, e un imn patetic închinat eticeii clasicismului, etică urmată pe drumuri de aspră și orgolioasă singurătate de cel ce a formulat-o și lăsată moștenire generațiilor ce-i urmează și cărora le revine datoria de a face ca substanța ei de noblețe să fie absorbită în circulația de sânge a culturii românești.

În expunerea sistemului lui Benedetto Croce, întreprinsă în spiritul metodei filosofului italian, adică în strânsă legătură cu evoluția vieții acestuia, d. Vianu nu lipsește a accentua deasemenea valoarea de exemplu a gândirii crociene. Căci această gândire care îmbină intuiționismul cu raționalismul abstract, individualul cu generalul, filosofia cu istoria și conceptul moral cu cel al economicului, e străbătută de un anumit patos al conștiințiozității și probității și deși ea dăruie atâtea din pozițiile consacrate, spiritul de măsură care stăpânește toate îndrăznelile ei și le adună într'o sinteză, ține de cea mai autentică tradiție clasică.

Volumul de care vorbim aici și care în afară de studiile ce am încercat să analizăm mai cuprinde o expunere a problematicei etice din teatrul lui Ibsen și o prezentare a lui Nietzsche, cu semnificative rezerve față de tensiunea excesivă a filosofului german, poate părea în adevăr „inactual” — cum crede autorul însuși, în prefață. Inactual pentru atmosfera scrisului nostru de azi, încărcată de aburii lirismului atâtor confesiuni. Pentru noi, această „inactualitate” e măsura obiectivității și rezistenței, deci a valorii însăși a cărții, iar distanța care-i caracterizează stilul și care nu e decât atât cât trebuie pentru a permite urmărirea liniei pure a gândirii, e o trăsătură aristocratică la care ar trebui să aspire orice scris filosofic.

MIT ȘI ISTORIE

— NOTE IN MARGINEA LUI „AVRAM IANCU“ DE LUCIAN BLAGA —

Mitul este o problemă crucială, atât în filosofia, cât și în arta lui Lucian Blaga. Numeroșii lui comentatori au insistat adeseori asupra sensului mitic al aproape tuturor dramelor lui; iar întrucât privește locul pe care acest concept îl ocupă în cugetarea lui, vă rog să citiți celebrul pasaj din *Cenzura transcendentă*, în care acest cuvânt cu înțelesuri jucăușe este analizat cu pătrundere de maestru. Cu cât opera lui Lucian Blaga se rotunjește, cu atât mitul se instalează mai suveran în ea, cu atât interpretarea pe care i-o dă el se lămurește — întrucât se poate vorbi de lămurirea unei noțiuni, în care elementul mistic are o parte atât de însemnată.

Nicăiri însă ca în *Avram Iancu*¹⁾, proaspăta lui dramă, de un succes fără precedent pe scena Teatrului Național din Cluj, Lucian Blaga nu ne introduce atât de adânc în alchimia mitului, a cărui taină îl preocupă de atâta vreme. Vom încerca să urmărim puțin acest proces de transubstanțializare mitică, prinzând astfel unul din multiplele aspecte ale acestei tragedii, smulsă din viața sbuciumată a Ardealului.

Mitul este formula prin care cei simpli răspund marilor întrebări ale existenței. Folklorul tuturor popoarelor este un furnicar de mituri. Folklorul românesc n'a rămas nici el mai pre jos în această privință. În sondegiile repetate pe care le-a făcut în adâncurile lui, Lucian Blaga a descoperit perlele câtorva mituri de rară frumusețe, pe care le-a scos la suprafață, le-a poleit cu arta lui, le-a adâncit ca nimeni altul. E destul să amintim mitul Meșterului Manole, care a vrăjit pe atâția dintre scriitorii noștri, fără ca să fi putut vreunul să-l dăruiască cu înțelesuri și luciri atât de bogate ca poetul ardelen în cunoscuta lui dramă. Eu cred că între îndeletnicirile pe care Lucian Blaga le iubește mai mult este această colecționare de mituri. El se bucură de ele tot așa de mult când le descopere întregi, ca și atunci când din ămfora sfărmată de pasul vremii n'au mai rămas decât cioburile. Atelierul lui de poet și gânditor trebuie să fie plin de ele. Blaga nu se mulțumește însă numai cu titlul de colecționar. El se încunjură cu ele nu numai pentru a le admira și a le pune în va-

1) Sibiu, 1934, Tip. „Dacia Traiană“.

loare, ci și pentru a-și însuși tehnica lor miraculoasă. În aliajul mitului poezia și gândirea își discută întâietatea. Chiar dacă una biruie, cealaltă nu este exclusă niciodată cu desăvârșire. Aceași luptă, cu împăcări grandioase, se petrece și în opera lui Lucian Blaga. Iubirea pentru mit pornește deci din însăși structura lui sufletească.

Au trecut, cred, aproape zece ani de când Lucian Blaga a atras atenția, într'unul din substanțialele sale eseuri, asupra unui crâmpiu mitic din poezia noastră populară, neremarcat îndeajuns până la el. E vorba de pasărea fără odihnă, care se preface în om, din cele câteva versuri, rămase din cine știe ce baladă străveche. Odată descoperit, motivul n'a rămas închis, ca o floare presată, în eseul amintit, ci l-a răsădit în sufletul său creator, unde, după ce a fost hrănit și cu elemente venite de aiurea, a rodit imbelșugat. Rodul ultim și cel mai însemnat este *Avram Iancu*¹).

Eroul acestei drame a lui Lucian Blaga, descinde din mitul paserei și, după ce tragicul i-a devastat sufletul, se întoarce iarăși în el. Mitul este cadrul de argint al poveștii amare a lui Avram Iancu, sculptat cu măiestrie, ca acele cadre de argint, care fac podoaba icoanelor bizantine.

Poveștea e luată din istorie, mitul din folklor. Problema grea care se punea artistului era acordarea lor în așa măsură, încât mitul să se recunoască în istorie și istoria în mit, ca într'o oglindă. O comparație între *Meșterul Manole* și *Avram Iancu* cred că este foarte instructivă în această privință. În întâia din cele două drame istoria și mitul s'au contopit, cu veacuri înainte, în cunoscuta baladă populară. Poetul n'a făcut altceva decât a adâncit elementele date, le-a situat pe planul dramatic, le-a legat de o anumită interpretare a concepției românești despre lume. El și-a așezat apoi acțiunea în timpuri străvechi — „timp mitic românesc” îi spune el — în care fantezia sa putea să miște nestânjenită, ca'n basm, ascultând doar de legile estetice. În *Avram Iancu* lucrurile se prezintă altfel. Realitatea istorică nu se oferea poetului concrecută cu mitul paserei care s'a făcut om. Erou până în măduva oaselor, Avram Iancu a fost un generator de legende, ca și Horia. „Încă n'ai împlinit douăzeci și cinci de ani, domnule prefect, și ai intrat în legendă” — îi spune locotenentul Gratze, în drama lui Lucian Blaga. El era virtual mitic dela cel dintâiu pas în istorie. Nu cunosc însă nici o legendă care să-l coboare dintr'o „pasăre măiastră”, așa cum se întâmplă în *Avram Iancu*; și cred că nici autorul n'a cunoscut. Apropierea între istorie și legendă este, de astădată, opera lui. Personajul istoric, a cărui tragedie o purta de mult cu sine, s'a întâlnit în fantezia lui cu fragmentul mitic al pasărei măiestre și l-a atras cu putere magnetică.

O altă dificultate era în materialul istoric al dramei, care, fiind destul de recent și cunoscut în liniile lui mari, nu putea fi interpretat cu prea multă libertate. Lucian Blaga nu s'a temut însă de istorie, ci a coborât în realitatea ei cea mai autentică, ridicând-o pe planul mi-

¹ În legătură cu acest motiv al „paserei mistice” trebuie puse și poeziile „Pasărea sfântă” din *Lauda Somnului* (p. 20—21) și „Stă în codru fără slavă” din *La cumpăna apelor* (p. 70).

tic¹⁾. *Avram Iancu* este cea mai realistă dintre dramele sale. Până când în celelalte drame personagiile-simbol erau numeroase, în *Avram Iancu* numai Baba (Mama Pădurii) se mișcă exclusiv pe planul aerian al simbolului. E adevărat că și celelalte personaje au o aureolă simbolică mai mult sau mai puțin bogată. Pentru a da un singur exemplu, nu este oare Avram Iancu un simbol, fără pereche în literatura noastră, al căpitanului care poruncește, fiindcă simte în el vocea de a porunci, care este ascultat orbește, fiindcă din întreaga lui ființă se desprinde autoritatea, simbol al eroului care se supune destinului său istoric până la jertfa propriei vieți? Valoarea lui simbolică nu este însă o construcție abstractă a autorului, ci se desprinde ca un abur cald, din faptele lui; din viața lui care freamătă puternic în cele zece tablouri. În *Avram Iancu* Lucian Blaga a coborât din văzduhul simbolurilor unde eram obișnuiți să-l căutăm în dramele lui, între oameni, lăsând faptelor acestora sarcina de a crea acele semne înalte ale existenței, de care el nu se va putea despărți niciodată, fiindcă fac parte din idealul său artistic. Din această coborîre, din această imbibare de umanitate eu cred că drama lui a câștigat. Pentru că drama, mai mult decât celelalte genuri literare, drama pe care vrem să o dăruim scenei, nu să ne desfătăm numai cu citirea ei între cei patru pereți ai camerei noastre, este viață declanșată puternic, pasiune și luptă arzătoare. Așa am cunoscut-o pe culmile ei cele mai înalte: tragedia antică și drama shakespeariană, neatinsă încă, asemenea piscurilor Himalaiei.

Dar să privim și mai de aproape această osmoză între mit și istorie care se petrece în *Avram Iancu*. Intreg prologul se desfășoară pe plan mitic. În cursul lui se întâmplă miracolul: pasărea măiastră, care veghează din veac destinele Moșilor, se intruchipează în Iancu. Această metempsichoză autorul nu ne-o impune însă nouă, bieți intelectuali care nu mai credem în mituri. Nouă ne oferă doar poezia ei; credința în ea o lasă celor simpli din dramă, care au plămădit povestea cu închipuirea lor virgină. Baba, această „mamă a pădurii”, care este duhul însuși al acestor munți, al cărui accent este pronunțat local tocmai pentru a dovedi cât de mult se identifică cu spiritul pământului, vede mai limpede decât toți pasărea care stă de strajă. În ea cred apoi fetele „muntarițe”, care îi cântă în versuri arătarea; apoi Moșii. Unul dintre aceștia nici nu știm dacă crede ori nu. În închinarea lui către pasăre — ca de altfel în întreaga lui înfățișare — gluma ironică se amestecă cu seriozitatea. În atmosfera încărcată de misterul paserii măiestre apare Iancu. El „sare pe drum de la mare înălțime, de pe stâncă”. Țâsnirea lui în scenă este uluitoare pentru Moșii și Moațele, care privesc scrâșnind la cei doi jandarmi unguri, care duceau legat pe unul dintre ai lor. „Ați fost mai mulți decât ei, cât mai răbdați?... Să fulgere coasele și topoarele!... Eu sunt căpitanul vostru... Nu întrebați, nu vorbiți! Fiți gata că bate ceasul!...” Acestea sunt replicile lui scurte, fulgerătoare. Să nu ne mirăm deci

1) Izvorul istoric al dramei lui este monografia dlui Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1924. Numeroase epizoade și personaje pot fi identificate sau apropiate de cele din această carte.

când Moațele îl văd „ca un arhanghel“, „înalt ca tulnicul“. Pasărea măiastră dispăre acum din zare. Moșii din scenă pot crede că Iancu a coborît din ea. Autorul nu ne-o spune aceasta direct, ne lasă numai să o bănuim. Intreg acest tablou este de altfel încărcat cu suferință, pe care regizorul trebuie să fie destul de isteț pentru a le pune în valoare, creînd astfel o atmosferă generatoare de mit.

Coborîrea din legendă s'a făcut. Urmează acum ca eroul să-și merite nimbul mitic. În întreaga drama el nu face altceva, decât să-și răscumpără prin faptă și jertfă. Mitul e lăsat apoi în zare, ca amintirea unei aurore. El va încheia drama. În cursul ei nu e amintit direct decât o singură dată, în epizodul cu Ilie, dela începutul tabloului al III-lea (faza I). Acest Ilie este un Moș simplu, care luptă în cetele Iancului și care își adoră căpitanul ca pe o zeitate. „Uriaș pe dinafară, copil pe dinăuntru“ — cum îi spune Iancu — legenda paserii a făcut puternică impresie asupra lui. Ajuns în fața Craiului Munților el vrea să se dumirească de adevărul ei. Când Iancu îi spune: „Uită-te la mine, Ilie. Seamăn eu a vultur?“ — Semenii! — îi răspunde el, cu neclintită convingere. El vine în scena, pe care se desfășoară istoria, ca un sol al celor mulți, de dincolo de hotarul ei, în sânul cărora se plămădește mitul.

Cu mitul se încheie apoi drama. După ce tragicul s'a consumat, Iancu, cu mintea turbure acum, crede el însuși în legenda în care l-au învăluit Moșii. „Mie mi-e destul — spune el. Eu mă duc... eu mă duc unde stăpânește fiara și tăcerea. Erji, Părinte, aici e muntele! Aici am fost pasăre și m'am făcut om. Voi ziceți că nu vă aduceți aminte, dar eu știu... Acu mi-e de ajuns, acu nu mai vreau să fiu om. Acu mă duc iar în pădure... mă duc în pădure... să mă schimb... Muma pădurii, muma noastră, acu mă fac pasăre...“

Dar dacă mitul nu e amintit direct el se simte mereu aproape. Iată, de pildă, acest tablou întâi, cu puternice ecouri de baladă haiducească, cu Iancu, care poartă la brâu fluerul la stînga și pistolul la dreapta, cu Erji crâșmărița, care ne aduce aminte de atâtea Anițe crâșmărițe, cu „Ianoș, Simon, Ghiuri și încă odată Ianoș“, cei patru gardiști unguri, cari formează parcă împreună un vers, cu murgul Iancului, care mănâncă fân și flori din perna fetei pentru a se mai abate pe la crâșma ei, cu joc de dragoste și moarte, cu pocnete de pistol și salturi în noapte pe fereastră. Un pas i-ar trebui numai eroului pentru a fi iarăși în mit. Poate tocmai fiindcă e atât de aproape mitul din prolog, autorul a îmbibat atât de tare acest tablou cu motive de baladă, care este treapta cea mai apropiată de mit.

Scăpărările de energie, eroismul neînfrânt al lui Iancu, din tablourile următoare, îl ridică și-l impun tot mai mult deasupra muritorilor de rând, în șirul celor slăviți în legende. Până și pentru bătrânul său tată el nu mai este Avrămuț, cum îl alintă de obicei, ci Iancu cel preamărit de Moși. Momentul acesta, când tatăl-moșneag sărută mâna fiului-erou, făgăduindu-i că pentru îndeplinirea ultimei lui dorințe: de-a aduce pe împăratul în munți, își va vinde și casa și plugul și icoana, tot ce i-a mai rămas, este o culme a dramei, care cheamă mitul cu putere. Și ea nu e singură. Deaceea transfigurarea

din tabloul ultim a lui Iancu ne pare mai mult decât o viziune a unei minți rătăcite. Dacă în prolog mitul ne-a dat mai mult un fior poetic, în tabloul din urmă fiorului acestuia i se adaugă cel uman provocat de tragic. Vraja mitului ne-a cucerit acum pe toți...

ION BREAZU

CRONICA SOCIOLOGICĂ

D. GUSTI, SOCIOLOGIA MILITANS*)

Ce este Sociologia Militans?

* * *

Acum câțiva ani, *Julien Benda* a publicat în editura *Nouvelle Revue Française* o carte de profundă gândire filosofică și socială, „*La trahison des Clercs*“, care a deslănțuit o serie de discuții aprinse. În această carte, Julien Benda face elogiul oamenilor de gândire (*Les Clercs*), a filosofilor, a înțelepților, cari încă dela Platon, erau singuri socotiți vrednici să conducă destinele popoarelor. În antiteză cu aceștia, Julien Benda plasează pe oamenii de acțiune (*Les Laïcs*), cari nu se învârt în sferile înalte ale unor morale ideale și eterne, ci trăesc pe pământ, se amestecă în noroiul luptelor cotidiene și al intereselor, de cele mai multe ori, lipsite de orice scrupule. Autorul propovăduște necesitatea reinvierii unei etici idealiste, în împărăția căreia gânditorii și înțelepții omenirii să trăiască neîntinați și să indice precepte de viață muritorilor de rând. Gânditorii și savanții să nu se mai coboare din olimpul lor, din acest domeniu al cercetărilor și speculațiilor înalte. Amestecul lor în luptele politice echivalează cu trădarea însăși a misiunii lor de apostoli.

Se întâmplă însă că se naște o reacțiune puternică împotriva acestei concepții neoplatoniciene, de esență utopică. O seamă de autori au scris împotriva acestei scindări a vieții sociale și a omului în două directive etice și în două temperamente: etica idealistă și morala eternă față de viața politică, a înțeleptului idealist față de omul de acțiune.

Atunci Julien Benda a răspuns printr'o nouă carte intitulată: „*La Fin de l'Eternel*“, în care caută să-și lămurească părerile, arătând că dacă morala înțelepților (*Les Clercs*) face parte din sferă prea înalte, este prea idealistă și deci ireală, utopică, în schimb morala oamenilor de acțiune (*Les Laïcs*) prea mult s'a scufundat în adâncimea realităților josnice. Câtă vreme cei dintâi planează numai în lumea valorilor absolute, sunt adevărații arhangheli păzitori ai civilizației, cei din urmă, elementele cari primejduesc permanent orânduirea cea înaltă, pură, trăesc — e adevărat — în vârtejul con-

1) *Introducere în sociologia politică, I.* Editura Institutului Social Român. Buc. 1934. XII. 614 p.

cret al vieții sociale, care este adevărata realitate, dar sunt conduși de preceptele unei etici barbare. Aci Julien Benda, făcând o însemnată concesie din intransigența primei lui cărți, propune colaborarea permanentă între cele două tipuri sociale: primii ar reuși să coboare din sferile valorilor absolute, din împărăția unei morale utopice și, potrivit și preceptele realităților sociale, ar încerca să realizeze aci câte ceva din valorile eterne. Cei din urmă, la rândul lor, s'ar înobila sub influența învățaturii înțelepților. Acesta ar fi echilibrul care trebuie creat, singurul care asigură desăvârșirea continuă a civilizației.

* * *

Sociologia și psihologia au arătat de atâtea ori că un gânditor absolut și un om de acțiune pură sunt două tipuri abstracte în realitate inimaginabile. Fiecare gânditor este dublat de omul de acțiune, căci chiar dacă nu ia parte personal la acțiune, prin forța ideodinamică a gândirii sale, creiază acțiunea. Și cine crează, acționează, cine vede primejdia, o comunică lumii întregi; cine simte durerea, țipă; cine constată, trage concluzii și concluzia este cea mai puternică expresie a oricărui silogism. Concluzia, oricât de filosofică ar fi ea, are o putere dinamică, îndeamnă la acțiune, sau este acțiunea însăși. Și invers: nu există acțiune, care să nu fi parcurs măcar suteran (în inconștient) drumul descris. Acțiune nesistematică, pornită numai din curentul reflex al coloanei vertebrale, nu există în stadiul-om. Gândirea și acțiunea este un sistem totalitar, acțiunea și gândirea sunt două categorii abstracte, în realitate nedespărțite.

* * *

Sociologia Militans este opera unui om, care a înțeles imposibilitatea divizării celor două categorii, care a înțeles că nici măcar paralelismul sau armonizarea suprapusă a celor două categorii, nu este posibilă. Autorul Sociologiei Militans a coborât din sferile înalte, aducând cu sine întreg bagajul speculativ al valorilor absolute și caută să le aplice realității sociale. Nu este un filosof idealist, dar nici un politician în accepția actuală a cuvântului. Este un cercetător al realității și un om de acțiune sui-generis. Nu este un politician profesionist, creație hibridă a democrației, ca și revoluționarul profesionist, creația epocilor pre-revoluționare. Amândouă aceste tipuri trebuie și tind să dispară. Dl. Gusti, în întreaga sa carieră, a parcurs drumul dela *cercetarea* realității sociale, la *acțiunea* de reformă. Acesta este drumul sociologului dublat de adevăratul om de acțiune: reformatorul social.

Dl. Gusti, în cariera sa de sociolog, a trecut repede peste disecția verticală, anatomică, a realității sociale și a purces la urmărirea realității sociale în plină funcțiune dinamică, indicând în cursul observării fiziologice, deadreptul și leacul vindecător: reforma.

* * *

În ce privește geneza sociologiei sale, Dl. Gusti se poate încadra perfect în linia predecesorilor, cari au bătătorit drumul acestei științe

la noi. Dela Eliade și Conta până la Xenopol și Iorga, sociologia la noi a parcurs două drumuri paralele, din care Dl. Gusti a știut să-și culeagă argumente deopotrivă de importante pentru stabilirea acestei științe: filosofia socială și filosofia istoriei. Generația Dlui Gusti a parcurs ambele aceste drumuri, cari astăzi în Dsa se întâlnesc în forma superioară a unei sinteze largi și definitive. Originea filosofică a sistemului său se observă din studiile sale din tinerețe¹⁾. Din această epocă datează problema definirii legilor fundamentale ale sociologiei, încercare de a prinde în definiție factorul esențial, care constituie chiagul oricărei asociații de oameni. Dacă pentru *Comte* a fost principiul evolutiv, care impingea spiritul omnesc să treacă din faza teologică și metafizică în cea pozitivistă, dacă pentru *Marx* a fost principiul economic și sistemul de producție, dacă pentru *Loria* a fost principiul densității populației și lupta de clasă, pentru *Kidd* principiul religios și pentru *Tarde* cel de imitație și invenție . . . , pentru Dl. Gusti motorul primordial, care organizează societatea în plină evoluție, ar fi principiul voluntar. Acest principiu a putut fi descoperit numai după ce sociologul a scrutat fluviul social în plin mers al dinamicei sale evolutive și progresive. *Voința socială* este un factor viu, care nu există și nu iese la iveală la analiza statică a structurii anatomice a mecanismului social. Cu metoda aceasta se poate studia numai materia, structura moleculară a societății, nu și principiul viu al coeziunii și al circulației. Iată de ce o asociație spontană încă nu este o societate. Iată de ce, *voința socială* este un principiu organizator, care structuralizează și dă formă. Dacă principiul de coeziune la *Tarde* era imitația, noi putem conchide totuși, că *voința socială* este mult mai înrudită cu principiul constrângerii sociale preconizat de *Durkheim*, care a arătat foarte bine de altfel, că „fără indoială fiecare fapt social este imitat, el are o tendință de a se generaliza, dar fiindcă este social, prin urmare obligatoriu. Puterea sa de expansiune este nu cauza, ci consecința caracterului său sociologic”. *Voința socială* este principiu organizator al progresului, care la *Eliade Rădulescu* acționa oarecum după un principiu asemănător cu acela al teoriei quantelor, un principiu, care, în linia șerpuitoare a progresului, avea și puncte — dacă nu identice, ca în faimoasa teorie a lui „ricorsi” — totuși asemănătoare. Conta a dus mai departe această teorie a evoluției intermitente, teorie, care trăda influența pozitivismului prea mecanist. Primul, care a sesizat la noi forța dinamică a mașinei sociale, care este *evoluția*, a fost *Xenopol*. „Natura — spune el — a început cu o singură serie de transformări, aceea a materiei neînsuflețite. Cu timpul se adaugă o a doua, aceea a materiei vii; și către sfârșitul acestor două serii de transformări, o a treia, care trebuia să înlocuiască pe amândouă, aceea a spiritului, întovărăși pentru câțva timp ultimele lor manifestări”. *Xenopol* a avut intuiția forței generatoare a evoluției: „un popor progresaază, pentrucă suma cunoștințelor, a talentelor lui, a oamenilor lui de elită sporește și pentrucă capitalul

¹⁾ Ex. „Egoismus und Altruismus”, apoi: „Introducere la cursul de istoria filosofiei grecești, etică și sociologie” . . . etc.

intelectual al națiunii se mărește încontinuu". Latura dinamică a progresului, Xenopol a definit-o în legea succesivității faptelor istorice (*serii* istorice); câtă vreme fenomenele de repetiție, dau *legi*, cari nu sunt altceva decât o analiză transversală (deci statică) a istoriei, față de noțiunea seriilor, cari sunt apariția fluentă, longitudinală a istoriei. Xenopol critică încercarea sociologilor de a studia formele primitive, existente actual, ale triburilor și de a scoate din aceste studii comparative, legi valabile pentru definirea evoluției generale a societății omenești. Nimeni nu și-a dat seama mai bine decât el, că evoluția nu se poate imagina nici măcar sub forma unei pânze învârtite în sul, pe care un pictor celebru, Marele Creator, o desface permanent sub ochii noștri. Această imagine este tot o concepție statică: însemnează că pânza a fost pictată în trecut, din eternitate. Evoluția trebuie imaginată însă sub forma unei pânze, care se pictează actual, permanent și dela sine. Astfel nici un moment din viața omenirii nu este identic cu un altul și nici unul nu poate fi socotit o valoare minus față de un altul anterior. Evoluția este un permanent adaus, este o noțiune pozitivă.

* * *

Din concepțiile predecesorilor săi, Dl. Gusti a făcut o sinteză de cunoșcător transversal și longitudinal al societății. Numai un pas mai era până la formularea problemelor fundamentale în sociologie: a *cadrelor* (cosmologic, biologic, psihologic, istoric) și a *manifestărilor* (economic, spiritual, juridic și politic). La prima vedere, genetic, noțiunea de cadru pare a fi o noțiune de trecere dela static la dinamic (la manifestări). Cadrul, pare a fi fondul cosmologic și social (mediul), pe care se zămislESC și cresc, alcătuirile societăților omenești. Această supoziție cade atunci, când ne gândim, că și cadrele trebuie intuite ca ceva viu, cari pot fi transformate în acelaș timp în manifestări. Exemplu: păpurișul neexploatat, sălbatic din bălțile Dunării, sunt cadru cosmologic, în orice caz bogății naturale, un factor economic în stare latentă. Clădind pe împrejurarea favorabilă a navigabilității Dunării, apoi pe factorul alimentar (rate sălbaticce, păsări de baltă, și pescuitul în stil mare), pe forța energetică a apei Dunării... s'ar putea clădi uzine, fabrici de hârtie, etc... *manifestări* economice de primul rang. Dar bogățiile în stare organizată, de exploatare (ex. bogățiile, pe cari ni le-ar oferi exploatarea bălților Dunării, sau bogățiile miniere ale țării), la rândul lor pot deveni cadre. Căci economicul în stare latentă, după exploatare poate deveni manifestare, care la rândul ei poate rămâne cadru pentru o manifestare de ordin mai înalt: o civilizație în toată complexitatea ei. Exemplu, în jurul industrializării din Delta Dunării, s'ar putea ridica o civilizație întreagă: școli tehnice de specialitate locală (fabricarea hârtiei), academii și școli de pictură locală, poezie mașinistă, muzică mecanică (simfonii, care să sintetizeze exuberant într'o polifonie superioară șgomotul industriei din dela Dunării și melodiile sinistre ale valurilor Mării Negre, etc. etc.).

Numai așa putem înțelege de ce salariile sunt mai mari la mun-

citorii organizați în sindicate puternice, cu o conștiință de clasă foarte adâncă. Conștiința colectivității și solidaritatea socială este un factor nou, care complică alcătuirile simple. Se pune însă întrebarea: ține de cadre sau de manifestări? Noi răspundem: și de unul și de cealaltă, depinde de unghiul de perspectivă. Iată cum înțelegem noi interdependența acestor elemente, cari trebuie să fie supuse unei permanente încrucișări. Ele sunt linii de forță, cari nu trebuie întinse paralel, static, fără legătură cauzală, ci dinamic și interdependent. O astfel de concepție sociologică, în însăși esența sa, este ceva viu, care își trage seva din doctrinele predecesorilor, se ridică înalt, prin colaborarea tuturor sistemelor de pân'acum și se cristalizează definitiv în perspectiva timpului. Însăși sociologia gustiană, nu este altceva, decât sinteza cea mai perfectă a tuturor afluenților sociologici, cari s'au concentrat în alvia cea mare a timpului: în sociologia Bucureștiană. Sociologia rurală este dovada cea mai evidentă. Nu s'ar fi putut naște cu atâta anvergură, decât în România, țară „eminentă” rurală. Dar sociologia rurală Bucureștiană își are structura ei specifică și diferă radical de structura sociologiei rurale americane, de pildă. *Sorokin* și *Zimmerman*¹⁾, în sociologia lor rurală studiază viața rurală a *țaranilor-fermieri*, o viață, care diferă radical de cea a țaranilor noștri. Dar sociologia rurală Bucureștiană ține de cadre sau de manifestări? Ad absurdum, am putea să punem infinite întrebări de soiul acesta. În orice caz școala de sociologie rurală dela București naște organic din solul românesc și servește — tot organic — de fundament structural pentru anumite manifestări, cari nu s'au cristalizat încă, în mod conștient poate, în mintea nici unui cercetător din această școală.

Dar ne întrebăm, de ce școala sociologică de sub șefia Dlui Gusti, nu are și o secție de sociologie urbană? Nu este evidentă oare evoluția tuturor țărilor spre o permanentă urbanizare? Nu este oare imperios necesară desăvârșirea modului de exploatare a solului nostru, crescendo până la industrializarea în stil mare a agriculturii? Nu se observă oare mai ales în statele, cari au încheiat aproape acest ciclu al progresului de urbanizare, o tendință de nivelare, dacă nu de absorbție completă, a asperităților dintre sat și oraș?

Sub influența ideilor lui *Le Play* și *Desmolin*s, a luat naștere în Anglia o asemenea școală sociologică, inițiată de cercetările întinse ale profesorului și sociologului *Geddes*. Pornind din orașul Edinburgh, unde se află reședința școlii, s'au întreprins o serie de cercetări de urbanistică, menite să fie îndrumătoare pentru toate școlile de sociologie de pe glob. Au studiat de pildă, vechea cetate a Edinbourghului. Este adevărat, că profesorul *Geddes* a fost ajutat în primele sale cercetări chiar de sociologul *Desmolin*s, al cărui elev fusese, și de marele geograf *Reclus*. În 1910 a putut să prezinte la o expoziție din Londra (*Town Planning Exhibition*) cel mai monumental plan de urbanistică, pe care îl poartă cu sine în anii ce urmează, în interesanta expoziție ambulantă de urbanistică, prin orașele Edin-

¹⁾ Vezi: *Sorokin și Zimmermann: Source Book in Rural Sociology* și extrasul într'un singur volum de 652 p.: *Principles of Rural-Urban Sociology*.

burgh, Belfort, Dublin, Paris, Gand (1913) și apoi în Indii. Printr'un sistem special de standardizare a notațiilor, făcea mai întâi o scrutare a mediului geografic și a condițiilor economice, care au chemat la viață orașul respectiv. Studiază forțele economice, cari dictează în cursul veacurilor (din epocile preistorice chiar), forma de dezvoltare a orașelor, apariția și dispariția arterelor, nașterea și moartea diferitelor cartiere sau a orașelor — chiar, toate sub influența imperativă a forțelor cosmice și economice. Orașul Edinburgh și toate orașele din Anglia, au trecut prin forma de structură feudală (străzi strâmte, locuite de nobili și latifundiari, case clădite înalt, ca astfel să servească și ca cetăți de apărare împotriva năvălitorilor sau a luptelor de stradă), iar astăzi poartă în modul cel mai evident pecetea intereselor artistice și sociale ale vieții hiperindustrializate. Sociologul Gusti ar face cel mai mare serviciu țării și Institutului său, dacă și-ar trimite un elev, cel mai destoinic, să se specializeze în Anglia în această ramură a sociologiei, pentruca la întoarcere să desăvârșească Institutul, creind și această secție.

* * *

Adevărata Sociologie Militans o găsim însă în Cap. II. Aci se află concretizată în conferințe, studii și rapoarte întreaga concepție sociologică a Dlui Gusti pusă în formă practică de organizare și aplicare.

Platon a susținut undeva, că e bine să punem în fruntea statelor pe filosofi. Platon n'a înțeles pe filosofi în definiția pejorativă a profesorilor de catedră, ci pe înțelepții în accepțiunea cea mai adâncă și mai largă a cuvântului, așa cum este Masaryk, pe care B. Shaw l-a indicat ca cel mai bun președinte pentru o eventuală Federalizare a Statelor Europei și pe care Dl. Gusti — ciudat — în cartea de față îl studiază cu deosebită atenție, îl preamărește, ca și când și l-ar fi ales de ideal.

În acest capitol sunt o serie de studii, cari stau în strânsă conexiune: dela partidele politice, dela problema națiunilor, până la problema Societății Națiunilor, a Statelor Unite ale Europei și la problema păcii și a războiului.

Pornind dela situația precară a economiei vechiului continent, care este fărâmițat într'o puzderie de state, cari se dușmănesc de moarte, Europa, care după războiu a rămas datoare vândută mai ales Statelor Unite ale Americii¹⁾ și a cărei cultură și gospodărie prezintă o serie de anomalii îngrijorătoare, Dl. Gusti a studiat toate aceste probleme, a servit cele mai autorizate informațiuni statistice, economice și politice.

Aci Dl. Gusti este un adevărat sociolog european. Problema Constituției chiar, studiată și discutată în cadrele I. S. R., este pusă tot în stil european, de către un om, care și-a dat seama încotro trebuie să meargă Europa, dacă vrea să-și păstreze esența specifică, cultura și pacea.

¹⁾ Strigătul lui Stressemann și ancheta revistei „Revue des Vivants“ (Nov. 1929): *Les États-Unis achètent l'Europe?*

Însă realitățile sociale ale Europei sunt îngrijorătoare. Politicește, Europa este cea mai primejdioasă zonă vulcanică a războaielor. Într'un timp foarte scurt au izbucnit o serie întreagă: la 1871 războiul franco-german; la 1877 războiul ruso-turc; la 1885 războiul sârbo-bulgar; la 1897 războiul greco-turc; la 1912 războiul balcanic; la 1914 războiul mondial și la 1920 războiul ruso-polonez¹⁾.

Ce este de făcut? Se impune o federalizare a Statelor Europene. Propunerile făcute sub influența politicei internaționale a lui Briand și sub influența congreselor prezidate de utopicul și inimosul austriac Coudenhove-Kallergi²⁾, au rămas niște desiderate în stare de visuri clădite în nouri. Lipsește ceva din aceste propuneri de organizare, oricât de concrete ar fi ele, lipsește ceva din cunoașterea realității, ceva care puroiază și sângerează undeva adânc, ceva care nu s'a descoperit încă, sau dacă s'a descoperit, atunci este neglijat în mod conștient sau inconștient, chiar de către inimoșii propagatori ai ideii de federalizare.

Desigur, problema federalizării evoluează din an în an. Altfel a pus-o Kant, altfel se pune pe vremea lui Montesquieu, căruia îi plăcea să vadă în Europa un stat mare cu o mulțime de provincii, altfel se pune acum nu demult, pe vremea lui Briand și cu totul altfel se pune azi. Imediat după războiu se credea, că germeii neînțelegerii rezidă în însăși liniile trasate de către tratatele de pace:

- a) nemulțumirea și spiritul de revanșă al statelor învinse;
- b) problema cronică a minorităților create prin noua configurație a statelor bazate pe principiul naționalităților.

Astăzi problema se complică însă cu trebuința de regrupare a țărilor din cauza suprapopulării (Italia și Germania) și de expansiune economică a statelor (Germania și Italia). Dar problema astăzi este și mai complicată. Criza economică s'a accentuat vertiginos. Mizeria fierbe în cazanul statelor, vaporii de presiune aruncă câte puțin acoperământul și lasă să se vadă haosul căscat rânjitor al anomaliiilor, cari clocotesc într'un sistem de viață politică și economică complex defectat.

Capitolul, admirabil alcătuit în 1930, în 1935 trebuie să aibă o continuare, care să cuprindă și evoluția problemei. Iată de ce, credem noi, chiar și ultima parte a volumului, capitolul care tratează *politica culturii*, trebuie să urmeze după un capitol care ar trata mai întâi realitățile economice și internaționale ale epocii din urmă. Ultimii ani au scos la iveală probleme care n'au existat nici când și n'au fost puse pentru nici un gânditor. Exemplu: începutul de reorganizare a băncilor (despre primele falimente și primele fuzionări vorbește deja Dl. Gusti), încercările de concentrare și redresare a capitalurilor mari, a sistemelor de producție, încercările de *dirijare* planificată a economiei statelor (Roosevelt și al II-lea plan al lui Stalin), structura nouă, pe care o va lua societatea industrializată și cultura

1) Vezi *Sociologia Militans*, p. 258.

2) Ex. informațiile de amănunt încurajare despre congresul Paneuropean, ținut în zilele de 16—19 Mai a. c. la Viena sub președinția aceluiași Coudenhove-Kallergi.

supramodernă sub influența inevitabilă și generalizantă a mașinismului.

Iată de ce Sociologia Militans trebuie să fie în permanentă corespondență cu problemele, pe cari le scoate mereu la suprafață oceanul progresului social. Iată de ce Sociologia Militans, sociologia cea mai vie — e adevărat — trăește cu o intensitate fosforescentă problemele sociale, dar este amenințată să se consume prea repede. Sociologia generală, apoi sociologia popoarelor primitive, sociologia religiilor, etc., nu sunt amenințate să devină în așa scurtă vreme inactuale. Evoluează și ele, fără îndoială, cum a evoluat de pildă problema sociologică a sinuciderii dela Durkheim la Halbwachs, dar nu evoluează în tempo atât de rapid, ca problemele Sociologiei Militans.

Poate că la noi în țară nu se putea face altceva deocamdată decât așa cum a avut intuiția și instinctul să procedeze sociologul Gusti. Ce probleme se vor pune în viitor? Dsa, cu instinctul său de electroscoap, care înregistrează cu cea mai mare finețe electricitatea din atmosferă, va ști. Poate că în cercetările Dsale și ale Institutului său va înregistra încă vre-o câteva probleme, pe cari le va examina și le va cerceta conform imperativelor timpului. Dl. Gusti este ca Generalul Kutusoff, învingătorul lui Napoleon, care a știut să utilizeze și să culeagă roadele tuturor erorilor de strategie și a împrejurărilor necunoscute de împărat.

Sociologia este știința societății. Este știința, care caută să descopere legile progresului social. *Progresul social* — s'a dovedit îndeajuns — nu este niciodată *regres* social. Prin urmare în viitor, suntem siguri, Dl. Gusti va lua în studiu și va impune spre cercetare în Institutul său probleme de cea mai acută actualitate, de cea mai adâncă virulență și de cea mai modernă esență: probleme, cari țin de ziua de mâine și de poimâine. A stabilit legi, acum trebuie să prevadă viitorul.

De altfel într'o notiță din subsolul ultimului dintre capitolele sale mai importante¹⁾, promite să facă acest lucru în viitorul cel mai apropiat. Aci, în această ultimă parte a operei sale monumentale, Dl. Gusti, după ce trece în revistă toate sistemele de organizare socială: comunism, socialism, anarhism, sindicalism și bolșevism . . . , după ce face o revizuire critică a terminologiilor, din a căror confuzie, crede Dsa, nasc de cele mai multe ori anomaliiile curenților contradictorii și luptele opoziționiste, anunță cu o finețe prognostică de vizionar și de „nostalgic“ continuarea „studiului realităților sociale“ în vederea *permanentei reforme sociale*, anunț, care figurează sub formă de program în fruntea prezentei lucrări, în fruntea Institutului Social Român și în prefața „Arhivei“.

Societatea actuală evoluează într'un ritm nou, mult mai rapid, într'un ritm, care modifică gândurile și acțiunile noastre. Organizația actuală a societății a creiat prin industrialismul fatal, pe care l-a deslănțuit, trebuințe și gusturi inutile și concomitent o morală debordantă și plină de excese. Mașinismul a provocat și continuă să provoace o adâncă metamorfoză morală în om. Valorile se organizează

1) Cap. IV. Sisteme Politice, p. 469.

în falangă după alte principii ierarchice decât pân'acum. Pasiuni și virtuți noi țâșnesc din inimile oamenilor. Spiritul vechiu se sufocă în mâinile industrialismului, care ne încinge în cercuri de foc, viteza ucide germele tardivității temperamentelor, cari au conturat sistemele și doctrinele de ieri. Reforma de azi desminte reforma de ieri. Ritmul cel nou stimulează rapid și schimbă radical astăzi, ceea ce ieri ni se părea etern și imuabil. Viața socială prezentă, în aparență crește șgomotos par'că împotriva spiritului. În realitate există și crește în umbra ritmului actual un spirit nou, un spirit gigantic, poate mai exuberant și mai estetic, ca cele părăsite în urmă.

Societatea actuală se teme de reformă, are groază de orice schimbare și suferă de progresofobie. Societatea actuală speră, că *spiritul* o va salva dela permanenta reformă, noi credem, că *reforma permanentă* va salva spiritul.

OSCAR JIANU

CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

FUNCȚIA CREEZĂ ORGANUL?

S'ar crede că spui un loc comun, când răspunzi afirmativ la chestiunea aceasta. Născută într'o epocă pătată de toate păcatele enciclopediștilor — documentația superficială, generozitatea în producerea ipotezelor, goană spre concluzii generale — ideea a avut un succes ieftin care s'a perpetuat până în zilele noastre, când, în urma osârdiei vulgarizatorilor, se consideră ca un fapt câștigat și „pozitiv”, (cuvânt cu care marele public califică cu plăcere deosebită tot ce are aerul că este dintr'un laborator).

Ceea ce bate mai puțin la ochi, e că „legea” aceasta, a cărei paternitate și-o împart Buffon, Goethe și Lamarck, a rămas așa zicând neverificată până în ziua de azi.

Intr'adevăr, polemica celebră pe tema aceasta între Cuvier și Geoffroy de St. Hilaire s'a petrecut dela început până la capăt pe planul ipotezelor („presupuneți o specie animală, care în cutare împrejurări face cutare lucru”, etc.) și rezultatul se datorește exclusiv dialecticei mai rutinate a lui Cuvier; pentru desvoltarea ulterioară a biologiei, acest episod n'are nici o importanță.

Polemica între darvinienii adversari și lamarckienii partizani ai „legii” nu diferă prea mult de cea pomenită mai sus. E adevărat că între timp cunoștințele de sistematică și de anatomie comparată se îmbogățiseră simțitor, dar metoda experimentală în biologie era în fașă, și nici un fapt de adaptare a unui organ la cerințele funcțiunii nu se petrecuse sub ochii celor cari luau parte la polemică. Anatomia comparată nu le pune la dispoziție decât rezultatul final al adaptării, care comporta cu aceeași ușurință interpretări diverse. Că un organ oarecare a luat forma pe care o are sub influența adaptării sau a selecțiunii naturale, era de fapt greu de precizat când nu l-ai văzut

născându-se, și poate nu știi nici la ce servește. (S'ar părea paradoxal, dar discuția aprinsă în jurul formării organelor bizare ale unor pești din fauna abisală a oceanelor e un exemplu semnificativ pentru felul în care se purta polemica. Căci acești pești, adaptați presiunilor mari, sunt aduși la suprafață în agonie sau morți și nimeni n'a văzut funcționând organele în chestiune).

În acest stadiu se găsește chestiunea în momentul primei încercări de-a utiliza materialul furnizat de fapte simple, curente, în locul ciudățeniilor vâdate peste nouă țări. Acest moment e însemnat de apariția lucrării lui W. Roux: — *Der Kampf der Teile im Organismus*.

Roux transpune în organismul izolat ideile malthusiene ale lui Darwin. Organismul dispune de o cantitate de hrană în mod normal deficitară; vor fi deci celule, cari, neîndestulate, sufăr și sfârșesc prin a dispărea mai mult sau mai puțin. Starea de funcțiune intensivă constituie în lupta aceasta pentru hrană un moment favorabil; organele, cari funcționează intensiv, vor fi deci mai bine hrănite și se vor desvolta mai mult, pe socoteala celor rămase în nefuncțiune.

Îmi propun să nu discut decât baza experimentală a ideilor lui Roux. — Favorizarea nutriției unui țesut prin activitatea intensivă e un fapt empiric banal; afluxul de sânge în organele cari lucrează, îl ilustrează deajuns. Să vedem însă mai deaproape observațiile cari au sugerat ideea lui Roux.

Aceste fapte începuseră să devină curente în epoca lui prin extensiunea chirurgiei osoase, datorită erei pasteuriene, la al cărei început ne găseam. Roux relevă că structura unui os spongios — prototipul e capul femurului — e adaptată în mod perfect funcțiunii, pe care el i-o atribuie osului, anume rezistenței la deformare. Știut fiind din mecanică, că un solid prezintă o rezistență mai mare unei forțe care-l soliciță în sensul axei, decât unei forțe tangențiale, e de fapt isbitoare orânduirea lamelelor osoase în capul femurului, cari toate sunt orientate în sensul forțelor cari în mod normal, prin stațiunea în picioare, apasă asupra osului.

O asemenea orânduire, n'ar însemna nimic. Ceeace e cu mult mai demonstrativ e faptul că aceeași structură se reface în os după o fractură. Dosul regenerat e la început masiv, dar prin resorbirea celorlalte lamele își recâștigă structura primitivă. Mai mult decât atât, un os transplantat în locul altuia — în zilele noastre e de domeniul chirurgiei curente — își modifică structura și sfârșește prin a se asemăna tot mai mult osului în locul căruia se găsește. În fine, în punctul unei fracturi nemobilizate osul nu se regenerează, ci se formează o articulație.

În esență acestea sunt experiențele de bază utilizate de Roux în dezvoltarea ideilor sale. Să le vedem în lumina cunoștințelor actuale.

E firesc ca practica chirurgiei osoase dezvoltate enorm dela Roux încoace să ne modifice ideile asupra chestiunii. Experiențele de transplantare de oase s'au refăcut întocmai cu oase luate dela alte specii animale, cu oase fixate în alcool, cari deci nu mai aveau nici o celulă vie, chiar cu oase zdrobite cu piulița (observațiile lui Richard-

son asupra grefelor de imobilizare în tuberculoza vertebrală). Aceste observații deconcertante pentru cine admite că osul transplantat se fixează pur și simplu în locul unde îl pui, au justificat întrebarea pusă de Leriche și Policard în a lor „*Physiologie de l'os*“, anume: dacă osul pe care-l regăsești în locul transplantării e de fapt cel pe care l-ai pus acolo.

Studiile acestor doi autori au demonstrat că un os transplantat e invadat de celulele conjunctive; osul care-i ia locul se formează la fața locului în țesutul conjunctiv, care utilizează pentru aceasta sărurile de calciu aduse de grefă. După Leriche și Policard, pentru formarea unui os nu sunt necesare decât:

- a) țesut conjunctiv tânăr
- b) săruri de calciu
- c) imobilitate perfectă.

Se înțelege de ce osul regenerat seamănă cu cel pe care-l înlocuiește, liniile cari reprezintă direcția forțelor mecanice exercitate asupra unui os fiind liniile unei mobilități minime! În punctul acela, în condițiile mecanice date, nu se poate naște alt os, nu printr-o excitația funcțională ar favoriza lamelele cari persistă, ci printr-o ea împiedică formarea celorlalte. Posibilitatea de a diferenția un os din orice țesut conjunctiv tânăr e demonstrată de apariția țesutului osos într-o cicatrice de laparotomie, unde în mod normal nu există os. Aici țesutul conjunctiv fixează sărurile de calciu din sânge a căror existență Roux o ignora încă.

În rezumat, legea excitației funcționale subsistă în întregime, dar își schimbă domeniul din teoriile evoluționiste în cazul particular al fiziologiei osului. Osul, după Leriche, nu e un organ aparte, ci o diferențiere a țesutului conjunctiv care nu e legată de dezvoltarea embrionară, ci se poate repeta oricând. În ce privește alte organe, a căror dezvoltare urmează un determinism mai îngust, lucrări recente, la cari subsemnatul și-a avut partea lui de contribuție, au demonstrat lipsa de importanță a stimulației funcționale. Că aceste lucrări înlocuiesc un sistem ideologic complet cu explicații fragmentare, acesta — după cum am avut prilejul să o releviez în acest loc — nu e un fapt care să ne supere.

ION I. COMȘA

CRONICA PLASTICĂ

ION VLASIU

Sculptura se dezvoltă spațial întreținând două planuri de preocupare plastică, *posibile; primul, acela al raportului dintre mase și ambianța tridimensională, al doilea, acela născut prin problema delimitării materiei brute prin materia transfigurată în formă.

Domeniul spinos de teoretizare plastică începe acolo unde surpindem efortul sculpturei de-a doza acest ultim proces de transsubstanțializare.

Glosăm aceste lucruri cu ocazia expoziției sculptorului Ion Vlasiu.

Arta plastică pe care ne-o oferă acest sculptor e multipolară și oarecum derutantă atunci când căutăm prea facil descoperirea firului conducător, a „formulei chee” pentru sculptura sa.

Pentru Vlasiu, fenomenul sensibil, care îi crează domeniul de posibile construcții plastice, este mirajul polimorf și poliritmic al materiei.

Definem cândva ca „ritm” și „ritmic”, în plastică, structuralizarea spre o periodicitate de pulsații dinamice. E posibil că defectul unui asemenea sistem să fie necesitatea prea riguroasă de-a ne apropia de opera de artă plastică prin apriorismul temporar dar în cazul sculpturii lui Vlasiu, atitudinea aceasta e necesară.

Decupajul artificial pe care l-am schițat se referă la realizările sale plastice în care singularizarea sculpturală capătă structură de acord.

Există un specific Vlasiu. S'ar putea defini ca efortul de stăpânire suplă și profundă a materiei în fluiditatea ei structurală, în nuanțarea de supracromatism pe care-o închide potențial și care poate, la un moment dat, să alimenteze organizarea spre formă.

Fenomenul de „formă” pare să însemne pentru I. V. expresia sensibilă rezultată din trecerea și conformarea unui proces interior de necesitate de expresie prin esențialul materiei.

Bine înțeles că procedeul închide posibilități extraordinare tocmai datorită acestei ciudate subordonări calitative pe care instinctul creator al sculptorului o institue.

Când scriem aceste lucruri ne gândim la acele „caractere” (no. 28—32) din expoziția lui Vlasiu.

Lucrările concepute în acest fel, elucidează evoluția, pe plan interior, a sculptorului, și construiesc suportul celorlalte aspecte ale sculpturii lui I. V.

Sunt în artă două atitudini mari, etern confruntate și iremediabil divergente. Arta care pleacă dela conceptul abstract de frumos și arta care ancorează în fenomenul vital alimentându-se din posibilitățile sale brute de exuberanță.

Ca un cunoscător în linii mari a sculpturii lui Vlasiu, cred că undeva, în evoluția sa, tendința de abstractizare a obsedat pasager pe acest barbar pasionat al vieții. Desigur că infailibilitatea tendințelor nedozabile l-au readus în planul celălalt.

În sculptura lui Vlasiu, există o continuă „impregnare vitală”. Aspectul acesta e atât de fundamental încât paralelismul creat în linii mari în momentul când sculptura nu e decât volum și echilibru arhitectonic, se poate urmări până la ultimul element de comunicare între artist și creația sculpturală, atunci când legătura se rezolvă în dozare de lumină și de umbră.

S'a spus că felul cum sculptura lui V. întrebuințează constitutiv clar-obscurul creiază un caracter ambiguu, pictural, sculpturii sale. Aserțiunea era falsă, cred, și reprezintă o considerație „din capătul discuției” — căci, în pictură, dozarea luminei e suportată de materie într'un plan pe când în sculptură, substratul umbrei și luminei nu

poate fi decât forma care e transmaterie. Să amintim pentru elucidare: Capul Didei, Omul, Nina, etc.

Un ultim aspect pe care vrem să-l subliniem este acela al spațiului în sculptura lui Vlasiu. Cum fiecare artă are dimensiunile sale categoriale, sculptura e independizată prin sistemul său propriu dimensional. Atunci când încercăm să privim sculptura lui Vlasiu de elementul temporic, izbim edificiul unitar al realizării lui plastice.

Explicația vine desigur din conținutul ritmic al sculpturilor lui. Fiecare bucată are o ambianță de durată care-o impregnează. Aceasta e poate una din cele mai personale caracteristice ale lui Vlasiu.

Desigur că reliefurile decorative care din punct de vedere sculptural sunt un gen minor, ajung la o expresie neobișnuită datorită magiei temporice de care dispune Vlasiu. (Vezi no. 39—40—41—42).

Atunci când sculptorul Vlasiu desemnează, sensibilitatea sa se situează pe un plan în care posibilitățile sunt mult mai repede saturate de tensiunea de expresie. Temperamental, desenul e tot aproape de artist și se pare că viziunea plastică a lui Vlasiu caută să înglobeze linia în ceea ce numeam problema ritmului.

În timp ce sculptura noastră a ajuns la decorativismul hieratic și sec al unei decadente impresionant de goală, expoziții de valoare plastică așa ca aceea a sculptorului Vlasiu vor crea o divergență de atitudine și mentalitate pentru cei care sunt sau se instituesc amatori de artă, publicul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj SERGE DARVA

MIȘCAREA CULTURALĂ

Cărți și Reviste

TUDOR VIANU, *Ion Barbu*. București, Cultura Națională, 1935.

Intrebarea principală ce se poate pune în legătură cu această carte este următoarea: Izbutește ea să dea toate elementele necesare pentru justa înțelegere a poeziei d-lui Barbu și pentru integrarea ei în conspectul general al liricii românești? Autorul monografiei avea să urmeze, cu alte cuvinte, îndoita cale a unei exegeze a structurii intime a poeziei d-lui Barbu și pe aceea a stabilirii unei rețele cât mai întinse de analogii necesare — aceasta din urmă tot pentru a înlesni definirea specificului creației poetului studiat.

Nu văd pe un al doilea care ar fi putut face cu atâta competență această lucrare de estetică și de istorie literară pe care a întreprins-o d. Tudor Vianu. Stăpân pe o vastă informație și pe cele mai pătrunzătoare mijloace de investigație pe care îndelunga familiarizare cu abstracțiunile i le pune la îndemână, d. Vianu e călăuzit în drumul său de o mare simpatie pentru poezia înconjurată până acum de o neînțelegere compactă. D-sa reușește să ruineze — fără emfază, și fără artificii de dialectică „diabolică”, ci printr’o demonstrație clară, mlădioasă și de ireproșabilă ținută academică, — întregul zid de rezerve și obiecțiuni ce se ridică, pe temelii de confort spiritual împotriva acestei poezii de subtilă intelectualitate. Stabilind trei etape în evoluția poetului (1919—1920: parnasian,

1920—1924: narativ, pitoresc, 1924—1929: ermetic), d. Vianu arată că această linie abruptă nu e lipsită, totuși, de continuitate. Un temperament intelectual, o tensiune metafizică circulă prin toate aceste trei faze atât de antagoniste ca manieră. Centrul studiului îl ocupă, firește, analiza ultimei faze, a ciclului „Joc secund”, în care poetul și-a realizat mai personal aspirațiile sale de a cristaliza în vers lumea de esențe ideale. Bogațe incursiuni în filosofie, luminarea fenomenului românesc prin exemple străine, cercetarea atentă a resorturilor artei lui Barbu (imagini, resurse folklorice, abstracțiuni, eliptism) sfârșesc prin a desăvârși imaginea poetului profund original care va intra în conștiința literară românească prin această carte a d-lui Vianu.

Ion Chinez

DIE GLEICHWERTIGKEIT DER EUROPÄISCHEN RASSEN UND DIE WEGE ZU IHRER VERVOLLKOMMUNG. (Echivalența raselor europene și mijloacele pentru perfecționarea lor). Operă redactată de Prof. univ. Dr. Karel Weigner în colaborare cu colegii săi dela Universitatea cehă din Praga: I. Maly, I. Matejka, H. Pelc, A. Brozek, V. Ruzicka. Editura Academiei de știință și arte din Praga. Orbis, 1935. Pag. 167. Prețul 25 cor. cehoslov.

Publicația conține următoarele capitole: Introducere de K. Weigner. I. Matejka: Istoria problemei inegalității ori a echivalenței raselor europene. II. Brozek:

Noțiunea biologică a rasei. III. Mateigka: Stadiul de azi al cunoștinței raselor europene. IV. Maly: Echivalența raselor europene din punct de vedere corporal. V. Mateigka: Echivalența raselor europene în privința spirituală. VI. Ruzicka: Imbunătățirea stării popoului prin igiena rasei ori prin eugenie? VII. Asupra posibilităților perfecționării genului omenesc prin regularea mediului de viață cu ajutorul medicinei sociale. VIII. Insemnătaea educației fizice pentru îmbunătățirea rasei.

Volumul interesează pe specialiștii din cele mai diferite ramuri ale științei. Noi îl vom examina numai din punct de vedere al științei artelor, lăsând pe specialiștii din celelalte domenii să-și spună cuvântul autorizat în privința celorlalte probleme.

Capitolul prim ne informează asupra istoricului problemei. Credința în inegalitatea raselor omenești este străveche. Hippokrates, Platon, Diodor atribuie inegalitatea mediului, mai ales climei. Montesquieu îi dă formularea științifică în 1748. În opoziție cu ei, Gobineau atribuie (1853) aptitudinea ori neaptitudinea în civilizație nu mediului, ci raselor respective. După Souffret (1892) influența climei și a pământului este numai secundară, multiplicitatea civilizației are ca principiu fundamental deosebirea însușirilor de rasă. El nu recunoaște superioritatea unei rase. Chamberlain (1899—1904) crede în superioritatea intelectuală a rasei germanice, iar superioritatea Francezilor și Italianilor o atribuie amestecului cu sânge german. M. Grant (1916) recunoaște influențele mediului într-o măsură mai mare, scăzând astfel însemnătaea rasei, recunoaște superioritatea rasei nordice în trecut, nu și în prezent, și superioritatea în artă a rasei țarilor de mijloc asupra celorlalte două rase europene: nordice și alpine. (Germ. de sud și Austria). Günther (1922) preamărește ca superioară rasa nordică. Hitler (1926—27) proslăvește pe Ariani și susține că ceea ce admirăm azi în știință și artă este pro-

dusul câtorva popoare, poate originar unei singure rase. Din tabăra contrară, Saller (1927) consideră cultura ca o combinație fericită a diferitelor rase, pe care trebuie să o păstrăm.

III. Mediul și în general influențele exterioare nu sunt în stare să schimbe genotipul (tipul de rasă moștenit), desigur pot însă da ori lua ceva individului, modificând exteriorul. Rasele nu se pierd prin amestecul urmașilor, ci dau astfel combinații noi. Naționalitatea și rasa nu sunt legate deolaltă. Aparținerea la o rasă nu poate fi lepădată, ci numai a naționalității. Incrucișările între rase îndepărtate dau fizic și psihic rezultate nefavorabile, deși uneori sunt impecabile; nicio dată însă încrucișările raselor europene nu provoacă urmări nefavorabile, din contra: populațiile de rasă pură cu toate diferențele lor însușiri nu produc formele cele mai superioare ale culturii omenești. Martial dorește pentru Franța încrucișare numai cu popoare având calitatea de a se absorbi și fără a prejudicia caracterul.

IV. În general din punct de vedere fizic nu se poate vorbi de superioritatea unei rase, mai puțin de suveranitatea uneia dintre rasele albe. Frumusețea raselor este o chestie de gust și chiar de modă. Stratz dă întâietatea părului blond, însă remarcă și frumusețea creată prin contraste și combinații. O deosebire între capacitatea de muncă corporală a raselor nu există.

V. Rasele europene sunt deosebite din punct de vedere spiritual. Se crede, că popoarele romanice se disting prin talent artistic, cele germanice prin spirit de întreprindere și dorul de luptă, cele slave prin sânguință. „Mai slab se arată deosebirile naționale în intelect, mai puternic prin caracter ori temperament. Dar chiar în această privință influența mediului bate la ochi”. Felul vieții, alimentația, ocupația, clima, joacă un mare rol. Günther observă că natura întunecată a omului nordic se învesește în sud.

Gobineau crede în superioritatea ra-

sei nordice mai ales în privința spiritului. Termenul biologic de rasă nordică nu este identic cu cel lingvistic de arian: Arianii originari nu au aparținut tipului nordic. Este sigur că există un raport între natura fizică și psihică a raselor, dar calitățile spirituale nu depind de înălțimea corpului, nici de pigmentare, ori forma craniului, etc., ci stau în legătură cu constituția somatică, înainte de toate cu forma și capabilitatea creierului, desigur în colaborare cu hormonii și cu sistemul cardiovascular, etc. Lipsa sănătății corporale nu exclude genialitatea: Dostoiewski, Chopin, Schiller erau tuberculoși, Beethoven avea tată și tunică alcoolici, Helmholtz era rachitic în copilărie.

Manifestații superioare ale inteligenței sunt posibile numai în anumite împrejurări și într'un anumit mediu. Hollmann spunea la 1892: „Toate rasele europene sunt deci, întrucât am ajuns să pătrundem până azi în secretul naturii raselor, egal dotate pentru orice problemă a culturii”. Și autorii publicației susțin echivalența raselor europene în privința capacității fizice și psihice. De amestecul raselor europene și scăderea în număr a raselor pure nu trebuie să temem civilizația. Se pare că încrucișarea raselor europene favorizează nașterea talențelor superioare și a geniilor. Centrele din cari au pornit mișcări noi culturale și politice în cursul vremurilor s'au schimbat mereu, dupăcum a demonstrat Wirth în 1912, însă aceste centre erau așezate întotdeauna acolo, unde a existat un puternic amestec de popoare și rase, ca în India, Egipt, Grecia, Roma, Bizanț, Europa centrală, Arabia, Italia, Franța, Germania, în timpul mai nou America de nord. Chiar în aceeaș țară centrele de înflorire culturală se deplasează cu timpul.

VI. Un popor este din punct de vedere biologic un amestec al raselor și al amestecului lor. După Ruzicka un popor are nevoie de eugenie, nu de igiena rasei. Ultimele două capitole se ocupă de mij-

locele medicinei sociale și ale educației fizice.

*

Contribuția autorilor este de folos pentru elucidarea problemelor estetice și ale istoriei artelor. Publicația, ale cărei importante rezultate le-am reprodus, are o expunere obiectivă, concentrată, ușor de înțeles pentru oricine. În zilele noastre când problemele rasei se discută cu pasiune, apariția lucrării nu poate fi decât binevenită, ea poate fi privită ca un manual al problemelor raselor europene. Pentru noi, Românii ardeleni, publicația ne servește câteva prețioase învățăminte în lupta culturală și politică cu vecinii fuduli. Nu există rase inferioare în Europa! Față cu încercările lui Pösta de a atribui mediului fizic și psihic mai mare rol decât rasei, cu scopul de a boteza ca ungurească arta popoarelor din Ungaria, avem aici confirmarea specialiștilor începând cu Gobineau și Souffret și continuând azi cu Mateigka și alții, că influențele exterioare și mediul nu sunt în stare să schimbe genotipul, că rasa înseamnă mai mult decât mediul. Totuși manifestațiile superioare ale artei sunt posibile numai în anumite împrejurări favorabile. Din cauza asupririlor și a sărăciei poporului român din Ardeal, nu din cauza inferiorității lui, îi lipsesc monumentele grandioase. Spre mângâierea noastră însă, la comanda acelor Români cari au fost ridicați — ce-i drept cu sacrificiul pierderii naționalității — în nobilimea superioară, s'au creat cele mai mărețe monumente. Deși naționalitatea s'a pierdut, calitățile de rasă romanică: iubirea artei s'a păstrat, fiindcă naționalitatea se poate lepăda nu însă și calitățile de rasă. Ioan Huniade, Matei Corvinul, Dragfi, Kendefi, Josika, Nopcea, etc. au fost mari mecenai ai artei: o dovedesc castelul din Hunedoara, monumentul artistic cel mai însemnat al Transilvaniei, Corvinele regelui Matei, bisericile și castelele zidite de familiile Dragfi, Kendefi, Josika, Nopcea, etc.

Coriolan Petranu

REVUE DE TRANSYLVANIE (No. 4, anul 1934).

Cu numărul recent apărut, revista de serioasă documentare și de obiectivă informare a străinătății, asupra diferitelor aspecte de netemeinicie în *drept* și în *fapt*, a revizionismului, *Revue de Transylvanie* înregistrează primul său an de existență. Un moment pentru orice publicație; în cazul de față el merită cu atât mai mult să fie semnalat, cu cât ne găsim în prezența unei publicațiuni a cărei lipsă a fost adânc resimțită — ani de a rândul, — de acei ce vedeau cum în fața metodei și perseverenței ofensive revizioniste, numai noi dintre cei interesați direct eram lipsiți de un organ științific, redactat într-o limbă de întrebuințare universală, care să răspundă, să informeze sau să combată. Deaceia inițiativa Profesorului Silviu Dragomir de la Cluj, — cercetător neobosit în domeniul istoriei Ardealului, publicist militant în lămurirea problemelor aduse la ordinea zilei de repetatele atacuri revizioniste și de specularea, adeseori interesată, a chestiunii minorităților noastre, — de a fi pus bazele acestei publicațiuni de limbă franceză, a fost cu drept cuvânt prețuită de oricine se gândeaște la opera de consolidare națională. Sprijinul material al „Astrei”, selectarea unui grup de colaboratori, adânc specializat în problemele tratate, dintre profesorii Universității clujene și dintre tinerele elemente formate în diferitele Institute ale acestei Universități, au înlesnit desfășurarea cu succes a inițiativei academiicianului Silviu Dragomir. Astăzi, după un an de apariție, cele patru frumoase, substanțiale și documentate numere ale Revistei, formează un volum de 540 pagini, a cărui unitate este într'adevăr impresionantă: toate studiile, notele și cronicile publicate pledează teza *indreptării unității noastre naționale*, a netemeinicii revizionismului maghiar, când el atacă clauzele teritoriale ale Tratatelor ce au consacrat această unitate națională, și a loialității cu care Statul român a înțeles să trateze problema minorităților.

*

Intr'adevăr, cum se anunța în *Prefața* primului număr, *Revue de Transylvanie* trebuia — în intenția fondatorilor, — să ajungă la demonstrarea nerăsturnabilă a drepturilor noastre imprescriptibile asupra integrității teritoriale a Statului întregit; demonstrare pentru restabilirea dincolo de frontiere a unui adevăr, prezentat în lumina documentelor, pentru că acolo se încearcă cu neobosită străduință, prin numeroasele și voluminoasele publicații revizioniste, convertirea opiniei publice occidentale, acest factor dătător de ton în politica internațională. De aci a rezultat o întreită grupare a materialului, totdeauna ales și riguros verificat: a) unele studii au urmărit să arate inferioritatea în trecut a elementului românesc din Ardealul subjugat, lupta pentru unitatea națională, justificarea actului istoric din 1918; b) altele au căutat să prezinte situația actuală a minorităților Transilvaniei — în cadrul regimului de protecțiune, — sub aspectul ei școlar, bisericesc, economic, etc., făcând să se evidențieze totdeauna deosebirea evidentă de tratament, între minoritățile de odinioară ale Ungariei imperialiste, între minoritățile de astăzi ale Ungariei, Stat național — cum a creat-o tratatul de la Trianon, — și minoritățile României întregite; c) în fine, într'un al treilea ciclu de studii, *Revue de Transylvanie* a oferit o prețioasă documentare pentru combaterea revizionismului teritorial, atât în ceea ce privește argumentele de *drept* pe care acesta le invocă, cât și în privința stărilor de *fapt* postbelice, tendențios invocate de promotorii revizionismului.

*

Acestui obiectiv, riguros urmărit în numerele anterioare, se încadrează și numărul de față. Astfel, Prof. Ioan Lupăș cercetează problema până astăzi insuficient studiată a raporturilor dintre Impăratul Iosif II-lea și Horia, căpitanul revoluției din a. 1784, căutând să stabilească partea de răspundere a Impăratului

habsburgic în declanșarea mișcării țărănești din Ardeal.

Este o documentată cercetare care prezintă omagiul acestei publicațiuni, la a 150-a comemorare a Revoluției lui Horia. Prof. Silviu Dragomir prezintă un luminos tablou al „Convenției școlare dintre România și Jugoslavia (din Martie 1933), ratificată și de curând intrată în vigoare, accentuând asupra însemnătății ei pentru promovarea relațiilor amicale dintre cele două State, Membri ai Micii Înțelegeri, ca și asupra notei de progres ce ea aduce, în cadrul angajamentelor similare. Un documentat tablou al „Desvoltării centrelor urbane în Transilvania”, însoțit de elocvente grafice, publică un specialist în materie, Drul Sabin Manuilă.

Prof. Coriolan Petranu cercetează — publicând comunicarea sa la al VII-lea Congres al științelor istorice (Varșovia 1933) — „partea de contribuție a celor trei naționalități ale Transilvaniei, în formarea caracterului său artistic”; o analiză a „Transhumanței păstorilor din Transilvania” — în lumina documentelor bogat invocate, — face d. Laurian Someșan; iar „Câteva aspecte ale agriculturii Transilvaniei” publică d. N. Săulescu.

Seria de Note, Cronici și Recenzii, alese și de actualitate, completează acest număr.

*

Și în viitor, *Revue de Transylvanie* va trebui să continue programul anunțat. Utilitatea ei va fi deopotrivă prețuită, pentru că cu toate insuccesele de politică externă din ultimii doi ani. Ungaria revizionistă continuă să alimenteze o agresivă campanie contra statutului teritorial și politic din Europa Centrală.

Dar, cum centrul de propagandă revizionistă persistă în special în Statele-Unitate și Anglia; — în Statele-Unitate însuși senatorul Borah pare a fi câștigat pentru revizuirea Tratatului de la Trianon, iar în Anglia, numeroase sunt mișcările revizioniste depuse în Camera Comunelor, — o ediție engleză a primului volum

(anul I) a acestei serioase publicațiuni, ca și o accentuare încă a răspândirii ei peste granițe, ar fi desigur de cel mai mare folos. Nici un fel de scuză nu ar putea justifica lipsa unor fonduri materiale, care ar servi indiscutabil un interes general și național, amenințat încă să fie compromis, prin denaturarea adevărului.

George Sofronie

Insemnări

SĂPTĂMANA CĂRȚII din acest an a avut, pe cât se pare, o valoare mai redusă decât în anul trecut, din punctul de vedere al unor rezultate practice. A lipsit posibilitatea unui contact direct între aceia cari, prin frământare de gânduri și sentimente, sunt plâsmuitoarii cărții și între publicul mare, consumatorul obișnuit și cel mai prețuit al acestui fel de marfă. Editorii și librarii și-au făcut totuși datoria, dând cuvenitul rabat cumpărătorilor de cărți din răstimpul celor șapte zile și, uneori, adăogând și un autograf al autorului, spre mai mare indemn la cumpărare.

S'au produs însă, cu acest prilej, trei manifestări prin cari cartea și scriitorii înșiși au recoltat un neprețuit câștig moral, merit să aducă cu sine și pe celalalt câștig, la fel de important. Aceste momente rare trebuie încredinate, ca să rămână document al vremii și să servească drept motiv de mai multă încredere în posibilitățile viitoare.

*

Întâiul se datorește Regelui, care urmărește statornic un gând din tinerețe, năzuind să fie cu adevărat „voevodul culturii românești”. Înalta prețuire ce se desprinde din cuvântarea cu care Regele a inaugurat săptămâna cărții este, în același timp, și cea mai dreaptă recunoaștere a muncii istovitoare a scriitorilor.

„Prăznuirea cărții — a spus M. S. — care este și trebuie să fie totdeauna o tradiție sfântă a intelectualității românești, este o prăznuire a gândului și a sufletului întregului nostru neam.

Oamenii sunt trecători, faptele lor chiar sunt trecătoare, dar gândirea lor rămâne veșnic ca o pecete a timpurilor“.

Gândul Regelui nu s'a oprit însă numai la această apreciere de ordin general. Cu tot atâta hotărâre a îmbrățișat și aspectul concret al problemei, spunând:

„Dar pentru a putea avea o literatură care să fie utilă poporului, trebuie dată și acelor care produc posibilitatea de a o face. O literatură ușoară, adesea nu la înălțimea cerințelor morale, este un lucru care se răspândește mai ușor și se produce mai ușor, decât aceea care trebuie să fie adevăratul gând al fiecăruia și care mai presus de toate să fie chintesenta gândului întregului popor și sufletului neamului“.

Iar constatarea aceasta se incheia printr'un dar reșesc, subliniat, în mod atât de oportun, printr'un apel adresat întregii țări:

„Pentru a putea face un început al căminului scriitorilor, Uniunea fundațiilor mele va vărsa Societății scriitorilor o sumă de 2 milioane lei.

Dar să hărăzească Dumnezeu acestui neam atâta suflet ca acest exemplu să fie urmat și de alții!“

*

A doua manifestare demnă de reținut a venit din partea celui care avea obligația să talmăcească realitatea dată, fiind interpretul celor ce trăesc din mănuirea condeului și mai ales *pentru* această in-deletnicire. D. N. M. Condeescu, președintele Societății Scriitorilor, a subliniat apăsător un adevăr pe care cu toții îl simțim, dar care n'a fost rostit încă cu atâta tărie:

„Între forța creatoare și între aceea a mașinii, care produce în slove tipărite fructul gândului, stau efortări inegal răsplătite.

Interesul pentru literatura noastră e treaz numai în câteva categorii sociale.

Revistele noastre sunt susținute cu băloane de oxigen. Literatura țării românești,

cu tot trecutul glorios, nu și-a dobândit locul care i se cuvine. Și totuși popoarele trăesc prin patrimoniul spiritual lăsat din generație în generație“.

Într'o anumită categorie socială, și anume aceea care deține mijloacele și gustul, interesul pentru cartea românească încă nu s'a deșteptat. Cartea străină, cu deosebire cea franceză, deține încă primatul. Din aceleași motive revistele noastre nu găsesc un sprijin necesar, ce ar fi în firea lucrurilor, în existența lor precară, elogiată totuși, în mod platonice, la toate ocaziile.

*

D. ministru C. Anghelescu, în sfârșit, a subliniat cealaltă cauză ce stă în calea defacerii cărții românești în măsura valorii ei și pe potriva intinsului țării de astăzi. Este prețul exagerat de mare al hârtiei.

Nemulțumiți cu un câștig normal, stăpânii acestei materii prime, asociați cu deținătorii puterii politice, au transformat hârtia într'un articol de lux, încasând șapte prețuri pentru o marfă ce ar trebui să fie la noi mai ieftină decât oriunde. Efectele acestei stări de lucruri se răsfrâng în rândul întâi tot asupra mănuito-rilor de condei, nevoiți, în majoritatea cazurilor, să facă muncă de robi pentru o identică remunerație.

Făcându-se, în acest sens, ecoul unei nemulțumiri generale, Ministrul instrucțiunii publice și-a câștigat dreptul la recunoștința întregii țări.

STAGIUNEA de curând încheiată a Teatrului Național din Cluj a avut o calitate ce se cuvine să fie semnalată. Pentru întâia dată, se pare, de când există această instituție se încheie o stagiune cu un repertoriu format în cea mai mare parte din piese românești. S'ar părea ciudat să ne mândrim cu un fenomen ce ar trebui să formeze cazul obișnuit. Totuși, adevărul este că încă și astăzi repertoriul teatrelor noastre se compune în măsură precumpănitoare din traduceri făcute din

toate limbile și, în rândul întâi, din limba franceză. Fenomenul acesta e comun tuturor teatrelor, particulare și naționale deopotrivă, și numai prin excepție se ajunge uneori la realizarea unui repertoriu în care literatura dramatică autohtonă să nu mai dețină locul al doilea.

De sigur că piesele românești montate în această stagiune nu sunt de valoare egală. Autori verificați în atâtea rânduri au stat alături de îndrăzneți debutanți a căror carieră e nesigură. Au fost reprezentate piese vechi ce nu pot infrunta cerințele unui repertoriu permanent și lucrări inedite menite să rămână ca niște momente glorioase ale mișcării noastre teatrale. Cum însă nici repertoriul străin nu este ireproșabil, și experiențe s'au făcut destule aici la Cluj, cași în altă parte, nici din acest punct de vedere nu putem blama literatura dramatică autohtonă.

Această cu atât mai mult cu cât două lucrări din această serie au format, împreună cu Sfânta Ioana de B. Shaw, punctele culminante ale stagiunii, ca valoare artistică. Întâia este piesa d-lui Victor Papilian „Alt Glas”, atât de originală ca motiv și atât de dramatică în structura ei concisă și esențială, iar a doua, drama de profunde rezonanțe a d-lui Lucian Blaga „Avram Iancu”, în care viziunea poetului a fixat, în cadre largi de simbol, destinul unui personaj pe umerii căruia se sprijină un veac din istoria po-

perului nostru.

Să notăm și amănuntul că amândouă piesele acestea au fost montate acum pentru întâia dată, fiind prezentate Teatrului în manuscris.

Olimpiu Boitoș

DIN SESIUNEA de primăvară a Academiei Române desprindem, în clipa încheierii nrului de față, câteva momente puuubăsuș ăăăă tot atâtea bucurii pentru, revista noastră:

Lui Lucian Blaga i s'a decernat, în urma raportului profesorului Sextil Pușcariu; premiul Hamangiu de 100,000 pentru activitatea sa literară. Omagiul academic acordat celei mai complexe personalități a vieții noastre literare de azi, onorează înalta Instituție de cultură.

*În aceeași sesiune, noul colaborator al revistei noastre, Tudor Vianu, autorul excelentului *Tratat de Estetică*, despre care vom vorbi în paginile noastre, a fost ales membru corespondent al Academiei.*

În sfârșit să amintim că d. Ștefan Pașca, membru al grupării noastre a fost premiat cu 50,000 de lei pentru o lucrare de toponomie ce va apărea în editura Academiei.

Nu putem să nu subliniem importanța alegerii profesorului clujan, Alexandru Lapedatu, de președinte al marelui așezământ de cultură. O veche tradiție ardeleană care a lăsat o dâră luminoasă în viața Academiei primește, prin această alegere, o nouă confirmare.

G. R.

BULETINUL ASTREI

ȘOIMIADA II.

Despărțământul Cluj al Astrei a organizat în ziua de 10 Mai din acest an a doua „Șoimiadă”, în poiana dela Topa Mică, unde s'a desfășurat și întâia manifestare de acest fel, în anul trecut. Mai multe mii de țărani au venit din satele învecinate ca să asculte cuvântul intelectualilor și să vadă concursurile de coruri și sportive organizate cu acest prilej.

Au participat satele Așchileul-Mic, Berind, Ticu, Gărbău, Așchileul Mare, Zimbor, Sâncraiuul Almașului, Topa Mică, Vultureni și Adelinul.

După un scurt serviciu divin, oficiat de un scöor de preoți în frunte cu protopopul V. Cosma, au urmat cuvântările ocazionale, începând cu aceea a d-lui protopop *Cosma. D. Iuliu Hațieganu*, președintele despărțământului, a vorbit mai ales despre necesitatea sentimentului național și despre binefacerile educației Șoimilor. *D. Ion Agărbiceanu* a arătat apoi, într'un limbaj înflorit și pe înțelesul poporului, fazele principale din istoria poporului nostru, oprindu-se mai mult asupra însemnătății zilei de zece Mai.

În restul zilei, atât înainte cât și după masă, s'au desfășurat demonstrațiile artistice și sportive, la sfârșit distribuindu-se premii comunelor cari s'au distins la fiecare dintre aceste manifestări.

La concursul de coruri mixte s'au acordat următoarele premii:

Premiul I, constător din o cupă de argint, o bibliotecă dela d. prefect al județului pentru Casa Națională și bani,

s'a dat comunei Sâncraiuul Almașului.

Premiul II, s'a dat comunelor Zimboru și Ticu. Zimboru a primit o bibliotecă dela prefectul județului pentru Casa Națională.

Premiul III, s'a dat comunelor Așchileul Mare și Gărbău.

Urmează apoi premiul IV, pentru comuna Vultureni, V. pentru Berind, Topa Mică și Așchileul Mic.

La concursul corurilor școlare premiile s'au dat după cum urmează:

Sâncraiu și Ticu, premiul I, Vultureni și Gărbău II, Topa Mică III, Așchileul Mic și Adalinul IV.

Premiul costumelor a fost câștigat de colonia Ticu.

Premiul pentru dansuri naționale s'a dat comunei Topa Mică.

La concursul de fugă, au fost premiați șoimii Fodor I, Petrean II, Nistor III, Bocean IV, Pădurar V.

Premiile de salt, s'au dat șoimilor Bușișan și Petrean.

SECȚIILE LITERARE-ȘTIINȚIFICE

s'au întrunit în ședință plenară de sfârșit de an, ca de obicei, în ziua de 21 Mai. Ședința a fost condusă de d. *Iuliu Moldovan*, președintele Astrei, care a caracterizat activitatea secțiilor în ultimul an. D. președinte a reamintit cercetările ce s'au făcut sub egida Astrei, în Banat și în Secuime, pentru stabilirea factorilor cari explică regresul biologic și demografic al populației românești din aceste regiuni, arătând și măsurile preconizate pentru stăvilirea acestora. S'au citit apoi pe rând rapoartele singuraticelor

secții, iar la sfârșit d. *Ion Agârbiceanu*, secretarul general al secțiilor, a citit un raport general.

S'a remarcat în deosebi raportul secției medicale și de educație fizică, care de câțiva ani deține locul de frunte prin activitatea ce o desfășoară. Deasemenea a fost relevantă frumoasa activitate a secției istorice.

D. Agârbiceanu a adus la cunoștința adunării proiectul înființării unui studio de radio emisiune la Cluj, care se tratează acum între primăria locală și societatea de radio emisiune de la București. Dacă această idee se va realiza, Asociațiunea ar avea o nouă posibilitate de intensificare a propagandei culturale.

La propunerea d-lui președinte, d. Silviu Dragomir a fost incredințat cu rostirea conferinței festive în cadrul adunării generale a Astrei, care în anul acesta va avea loc la Satu-Mare, în ziua de 14 Septembrie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj ASTRA LA HOTIN

Organizația din Hotin a „Astrei” este fără îndoială printre cele mai active dintre numeroasele nuclee ce s'au înființat pe pământul Basarabiei. Meritul, suntem convingeți, îi revine în întregime drului *Ion Bordeianul*, directorul spitalului din localitate, care conduce acest despărțământ. D. Bordeianul este un cunoscut publicist care a tipărit o mulțime de broșuri de propagandă medicală, unele de o valoare personală ce a fost recunoscută de înalte cercuri științifice. Activitatea ce o desfășoară în cadrele Asociațiunii noastre este, deci, o continuare a unei munci susținute cu stăruință și entuziasm, pentru care cele mai bune elogii sunt îndreptățite.

Un merit deosebit are d. Bordeianul pentru felul cum a știut să-și asocieze toate energiile creatoare din Hotin și, cu concursul autorităților locale, să desfășoare un frumos program de activitate.

Hotinul are acum un ateneu popular, botezat cu numele marelui basarabean

Bogdan Petriceicu Hașdeu, unde se organizează festivaluri artistice și de propagandă culturală.

La unul din aceste festivaluri, din cursul lunii Aprilie, d. Bordeianul a arătat pe larg istoricul și importanțele rosturilor culturale ale Astrei, anunțând în același timp că organizația locală își propune să acorde burse elevilor de liceu veniți dela sate. Profesorul Macariciuc a dezvoltat apoi o conferință substanțială despre patronul ateneului, iar restul programului a fost complectat cu declamări și puncte de muzică vocală și instrumentală. Un loc important a avut în program corul condus de judecătorul I. Kaindl.

ȘCOALELE ȚĂRĂNEȘTI DIN SĂCUIME

Ideea școalelor țărănești a fost aplicată și de despărțămintele din Săcuime ale Astrei.

Astfel, a funcționat în primăvara aceasta o școală țărănească la Gheorgheni, care a durat timp de trei săptămâni. Meritul înființării ei este al zelosului intelectual care conduce acest despărțământ, d. *Teodor Chindea*, directorul liceului din localitate.

Cursurile au fost predate, în afară de d. Chindea, de d. I. Duma, Pr. Ioan Beju, A. Nagy, L. Elekes, Gh. Pasat, Gh. Ciuchi, Gh. Crișan și N. Paldău.

Inchiderea cursurilor s'a făcut în cadrul unei festivități, la care au luat parte corpul profesoral, elevii și o mulțime de intelectuali, în frunte cu șefii autorităților locale.

D. Teodor Chindea, președintele despărțământului, luând cuvântul arată munca de zece ani a „Astrei” pentru ridicarea poporului român din Ardeal. Face apoi istoricul școlii țărănești în cadrele „Astrei”, insistând asupra importanței acesteia pentru dezvoltarea rațională a agriculturii românești și, deci, pentru propășirea economiei naționale.

În numele țaranilor a răspuns Tepeș

Petru, care mulțumește „Astrei” pentru grija ce-o poartă sătenilor și mulțumește în special despărțământului Gheorgheni și d-lui T. Chindea, pentru munca ce-o depun.

Urmează împărțirea premiilor. S'au dat fiecărui cursist: un cuțit de altoit, un ferestrău pentru arbori, o foarfecă de tăiat crengi și o greblă de fier. Fiecăruia, apoi, un pachet de cărți agricole și o diplomă prin care se constată frecventarea cursurilor.

*

O altă școală țărănească a funcționat în Miercurea-Ciuc, organizată de despărțământul local al Astrei, pe care-l conduce d. *Petre Pașnicu*, prim-președinte de Tribunal.

Cursurile acestei școale s'au închis în ziua de 14 Aprilie, în cadrul unei festivități ce s'a desfășurat în prezența unui

public numeros. Directorul cursurilor, preotul *Isidor Vlad*, a făcut cu acest prilej o întinsă dare de seamă despre înființarea și mersul acestor cursuri, arătând materiile din program și elogiind pe profesorii cari le-au predat.

După aceea imparte diplomele eliberate de Astra celor ce au absolvit cursurile, precum și câte un mănunchiu de cărți, în mod gratuit, rugând pe elevi să răspundă scrisul românesc în satele lor.

Ia cuvântul și d. *Valer Oțetea*, prefectul județului iar, la sfârșit, d. *Petre Pașnicu*, președintele despărțământului, rostește o avântată cuvântare plină de îndemnuri patriotice și morale.

Din partea cursiștilor răspunde țăranul *Petru Presan*, aducând mulțumiri celor ce le-au dat cunoștințe noi și asigurându-i în același timp că sămânța aruncată de ei a căzut în pământ bun și va rodi îmbelșugat.

BCU Cluj / AM PRIMIT LA REDACȚIE: Library Cluj

Ioan Fruma, Problema Universității săsești și a instituției celor șapte juzi. Sibiu, 1935. „Cartea Românească”.

Paul Constant, Zugrăveli. Colecția „Pământ și suflet oltenesc”. Craiova, 1935.

Licu Pop, Un filosof al istoriei: Al. Xenopol. Publicațiile grupării intelectuale „Thesis”. Sibiu, 1935.

Al. Bașturescu, Săgeți. Epigrame, epitafe, madrigale. București, „Bucovina”.

Anuarul XV al liceului de stat „Gh. Lazăr” din Sibiu Anul școlar 1935—1934. Publicat de *Gh. I. Nicolescu*, director. Sibiu, 1935. „Dacia Traiană”.

Ephemeris Dacoromana, (Școala Română din Roma) VI. Roma, 1935. Libr. di Scienze e Lettere.

Al. Lascarov - Moldovanu, Omul care tace. București. Editura „Adevărul”.

George Sofronie, Stat național și revizionism sub regimul Societății Națiunilor. Extras din „Gând Românesc” No. 4, 1935. Cluj, Cartea Românească.

Id., Raymond Poincaré și Louis Barthou constructori ai noului ordin internațional. Cluj, 1935. Tipografia Națională.

M. Ar. Dan, Epigrame. Timișoara. Tip. E. Uhrmann.

Gib. I. Mihăescu Donna Alba. Roman. București. Ed. „Cultura Românească”.

Editura Națională - Ciornei prezintă, cu ocazia „Săptămânii Cărții”:

Mihail Sadoveanu, Frații Jderi. Roman istoric.

Cezar Petrescu, Luceafărul. (Romanul vieții mareului nostru poet Mihai Eminescu). Volumul I.

Axel Munthe, O carte de demult despre oameni și animale. În românește de D. Arian.

Roger Verce, Căpitan Conan. Roman (Premiul Goncourt 1934). Traducere de Mihail Sebastian.

Eugen Pohontu, Alexandru A. Macedonski. București. „Bucovina”.

George Strai, Evoluția economiei românești în cursul ultimului veac. București 1935. (Extras din rev. Libertatea”).

Id., Intervenționismul statului, limitele sale și munca națională. București. „Bucovina”.

Mia Marian, Simțiri păgâne. Nuvele. Timișoara, 1935. Tip. „Țara”.

- Nicolae Lupu*, Religia strămoșilor. Blaj, 1935. Tip. Seminarului.
Iuliu Maior, Din viața vechilor creștini. Blaj, 1934. Tip. Seminarului.
In memoria lui G. Bogdan-Duică, (broșură tipărită de Facultatea de Litere din Cluj, cu colaborarea d-ilor N. Drăganu, S. Pușcariu, I. Breazu și I. Crăciun). Cluj, 1935. Cartea Românească.
Revista Istorică Română, Volumul IV. Anul 1934. București, 1935. Imprimeria Națională.
Olimpiu Boitoș, Contribuții la istoria misiunii lui A. Panu în Apus (1864). Cluj, 1935. Cartea Românească.

REVISTE ȘI ZIARE:

- Viata Ilustrată* (Sibiu) Mai. *Vremea* (București). *L'Europe Centrale* (Prahă). *Clasa IV B.* (Cluj) Martie—Aprilie. *Munca Personală* (Ploești) Anul I Nr. 1. *Adevărul Literar și Artistic* (București). *Glas Românesc* (Odorheiu). *Solia Dreptății* (Orăștie). *Avântul* (Petroșani). *Cruciada Românismului* (București). *Solia* (Orăștie). *Rânduri* (Fănață—Bihor) Aprilie. *Erdélyi Szemle* (Cluj) Aprilie. *Cuget Moldovenesc* (Bălți) Martie—Aprilie. *Revue de Transylvanie* (Cluj) Ianuarie—Martie. *Siebenbürgische Vierteljahrschrift* (Sibiu) Ianuarie—Iunie. *Ideea Națională* (Buzău). *Gazeta Ilustrată* (Cluj) Martie—Aprilie. *Lumea Militară Ilustrată* (București) Maiu. *Gazeta Cincului*. *Fruncea* (Timișoara). *Satul și Școala* (Cluj) Martie—Aprilie. *Plaiuri Săcelene* Aprilie—Mai. *Arhivele Olteniei* (Craiova) Ianuarie—Aprilie. *Moldova Literară* (Rădăuți) Ianuarie—Aprilie. *Hotarul* (Arad) Aprilie. *Gazeta Maramureșului* (Sighet). *Unirea* (Turnu Măgurele). *Căminul* (Focșani) Ianuarie—Martie. *România dela Mare* (Constanța). *Șcânteia* (Turnu Măgurele). *Societatea de Măine* (București) Martie—Aprilie. *Orientări* (Moinești) Martie. *Acțiunea Buzăului*. *Glasul Muncitorului Român* (Recița). *Gândirea* (București) Mai. *Revista Fundațiilor Regale* (București) Mai. *Lotus* (București) An. I. Nr. 4—5. *Manifest* (Iași) Anul II. Nr. 4. *Libertatea* (București). *Știința și Progres* (Ig.-Mureș) Mai. *Orion* (Rădăuți) Mai. *Inceputuri* (Gheorgheni) Martie—Aprilie. *Korunk* (Cluj) Mai. *Transilvania* (Sibiu) Martie—Aprilie. *Gândirea Economică* (Cernăuți) Maiu—Iunie. *Cuvântul Poporului* (Sibiu). *Înainte* (Deva). *Noi* (Cluj) 10 Maiu. *Unirea Poporului* (Blaj). *Luminătorul* (București) 12 Maiu. *Kimondom* (Arad) 12 Maiu. *Era Nouă* (Sf. Gheorghe) Martie. *Gândul Vremii* (Iași) 15 Maiu. *Făt Frumos* (Cernăuți) Ianuarie—Aprilie. *Blajul* Aprilie. *Viata Românească* (București) Martie—Aprilie. *Carpații* (Cluj) 15 Maiu. *Buletinul sanitar* (Municipiul Cluj) An. I. Nr. 1. *Arta și Omul* (București) Ianuarie—Aprilie. *Pagini Literare* (Turda) 15 Maiu. *Ideea Românească* (București) Anul I. Nr. 1. *Convorbiri Literare* (București) Martie—Mai.

CUPRINSUL:

- Tudor Vianu*, Critica decorativă.
Gherghinescu Vania, Pentru liniște... (versuri).
Ionel Bălan, Toamnă. — Dualitate. — Iubire veche (versuri).
I. Neamțu, Alma Mater (urmare).
Yvonne Rossignon, Mît (versuri).
Ion Molea, Sărbătoare. — Nostalgie. — Furtună (versuri).
Gretel Hohenadel și Dorin Popescu, Paula Modersohn-Becker.
Șt. Bezdechi, Vota Daci (Rugămintea unui dac, de Eminescu). Traducere.
Ion Chinezu, Idealul clasic al omului.

CRONICI

- CRONICA LITERARĂ. *Ion Breazu*, Mît și istorie (note în marginea lui *Avram Iancu*, de Lucian Blaga).
 CRONICA SOCIOLOGICĂ. *Oscar Jianu*, D. Gusti, Sociologia militans.
 CRONICA ȘTIINȚIFICĂ. *Ion I. Comșa*, Funcția crează organul?
 CRONICA PLASTICĂ. *Serge Darva*, Ion Vlasiu.

MIȘCAREA CULTURALĂ

CĂRȚI ȘI REVISTE: *Tudor Vianu*, Ion Barbu (Ion Chinezu); *Die Gleichwertigkeit der Europäischen Rassen und die Wege zu ihrer Vervollkommnung* (Coriolan Petranu); *Revue de Transylvanie* (George Sofronie). — INSEMĂNĂRI: *Săptămâna cărții*. — *Stagiunea Teatrului Național* (Olimpiu Boitoș). — *Dela Academia Română* (G. R.).

BULETINUL ASTREI

Șoimiada II. — Secțiile științifice-literare. — *Astra* la Hotin. — Școalele țărănești din Secuime.

REPRODUCERI ARTISTICE

Ion Vlasiu: Icoană (p. 277). — Desen (p. 281).